İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Şarkiyat Mecmuası
Journal of Oriental Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Şarkiyat Mecmuası
Journal of Oriental Studies
JOS 2026 (48): 392-428

https://doi.org/10.26650/jos.1831452

Submitted | Başvuru 27.11.2025
Revision Received | Revizyon Talebi 13.03.2026
Last Revision Received | Son Revizyon 17.04.2026
Accepted | Kabul 20.04.2026

Açık Erişim | Open Access

Şakâik-i Nu'mâniyye'deki Şairler ve Şiir Metinleri

Poets And Poetry Texts In Shaqāʾıq Al-Nuʿmāniyya

Sacide Akcan [1]

[1] Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı, Diyarbakır, Türkiye

Öz

Kanuni Sultan Süleyman dönemi âlimlerinden Taşköprüzâde Ahmed, kuruluşundan 16. yüzyıla kadar Osmanlı ilmiye sınıfına ve onların ilmî faaliyetlerine yer verdiği Şakâik-i Nu'mâniyye adlı eserinde kendisi de dahil olmak üzere 521 âlim hakkında önemli bilgiler vermiştir. Eserde tedrisât faaliyetlerinin yanında şiirle de ilgilendiği anlaşılan 59 âlim biyografisi tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları hakkında ünlü bir şair olduğundan ve meşhur şiirlerinden söz edilirken bazılarında ise yalnızca çok güzel şiirler yazdığı hakkında kısa bilgi vermekle yetinilmiştir. Biyografiler arasında çeşitli vesilelerle yer alan 20 civarında şiir metni bulunmaktadır. Bu metinlerden dördü nispeten uzun olmakla birlikte diğerleri birkaç beyitlik manzumelerdir. Eserde hem şekil hem muhteva açısından çeşitlilik gösteren bu metinlerin ne amaçla ve kim tarafından yazıldığı hakkında da bilgiler verilmiştir. Arapça olmakla birlikte Osmanlı sahasında yazılmış ilk tabâkât olması bakımından Türk edebiyatında eşsiz bir kaynak olan bu ansiklopedik eserde, biyografisine yer verilen ulemanın şiirle olan münasebetlerini derli toplu bir şekilde ortaya koyan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu makalede kuruluşundan 16. asra kadar yaşamış olan Osmanlı âlimlerinin biyografileri incelenmiş, bunlardan şiirle ilgilendiği tespit edilen âlimlerin hayatı ve ilmî çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca eserde yer alan şiir metinleri tespit edilerek dönemin şiir anlayışına ışık tutması amacıyla Türkçeye çevrilmiş, metinlerin Arapça asılları ise dipnotlarda gösterilmiştir. Bu çalışma ile Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme dönemlerinde ilmiye sınıfı nezdinde şiirin konumu ve taşıdığı önem üzerine mevcut literatüre katkı sunmak amaçlanmaktadır.

Abstract

Taşköprüzâde Ahmed, a scholar of the reign of Suleiman the Magnificent, provides important information on 521 scholars, including himself, in Şakâik-i Nuʿmâniyye, which examines the Ottoman learned class (ilmiye) and their scholarly activities from the foundation of the empire to the sixteenth century. In the work, 59 biographies belong to scholars who, besides teaching, were also engaged in poetry. Some are described as famous poets whose renowned poems are mentioned, while others are noted only briefly as having written fine verses. The work also contains about twenty poetic texts inserted into the biographies for various purposes. Four are relatively long, whereas the others consist of only a few couplets. These poems vary in both form and content, and information is given regarding their authorship and occasions of composition. Although written in Arabic, this encyclopaedic work is the earliest tabaqāt composed in the Ottoman realm and is therefore a unique source for Turkish literary history. However, no comprehensive study has systematically examined the relationship between the scholars included in the work and poetry. This article analyses the biographies of Ottoman scholars from the foundation of the state to the sixteenth century, focusing on those connected with poetry. It also identifies and translates the poems into Turkish to illuminate the poetic understanding of the period, while presenting the Arabic originals in footnotes. The study aims to contribute to scholarship on the place and significance of poetry within the Ottoman learned class.

Atıf | Citation: Akcan, Sacide. "Poets and Poetry Texts in Shaqāʾıq Al-Nuʿmāniyya". Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies 2026, 48:392-428, https://doi.org/10.26650/jos.1831452

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.
© 2026. Akcan, S.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: Sacide Akcan akcansacide@hotmail.com

Anahtar Kelimeler Biyografi, Osmanlı, Kanuni Sultan Süleyman, Taşköprüzâde, Şakâik-i Nu'mâniyye.

Keywords Biography, Ottoman, Sultan Suleiman the Magnificent, Taşköprüzâde, Shaqāʾiq al-Nuʿmāniyya.

Extended Abstract

The Taşköprüzâde family, a highly distinguished lineage within the Ottoman scholarly class (ilmiye), is well known to historians for its significant contributions to the intellectual and cultural life of the Ottoman Empire. The most prominent member of this family is Taşköprüzâde Aḥmed, the author of two major encyclopedic works: *Miftâhu's-Saâde ve Misbâhu's-Siyâde fi Mevzuâti'l-Ulûm* and *eş-Şekâik-i Nu'mâniyye fi Ulemâ-i Devlet-i Osmaniyye*. These works, which provide extensive classifications of the sciences and biographical accounts of Ottoman scholars, have long been regarded as foundational sources in the study of Ottoman intellectual history.

Having received an exceptional education, Taşköprüzâde Aḥmad served as a professor (*müderris*) in several distinguished madrasas, including those of Koca Mustafa Pasha, Sahn-ı Semân, and Edirne Üç Şerefeli. He later became the *qadi* (islamic judge) of Bursa in 1545 and of Istanbul in 1551. His career, however, was interrupted when an illness weakened his eyesight, forcing him to relinquish his judicial office. Writing primarily in Arabic, he authored numerous works and treatises in fields such as theology (kalām), Qurʾanic exegesis (tafsīr), jurisprudence (fiqh), Arabic language and rhetoric, biography, logic, and the history of science. His writings demonstrate a strong commitment to the classical tradition of commentary and gloss (*sharḥ* and *ḥāshiya*), which was an established scholarly practice of the period.

In the preface to *eş-Şekâik-i Nu'mâniyye*, Taşköprüzâde notes that from a young age he was deeply fascinated by the anecdotes, virtues, and narratives of learned men. He took great pleasure in memorizing the remarkable events and wise sayings attributed to scholars. Although he observed that numerous works had been written in Arabic and Persian lands documenting the lives and writings of scholars, he lamented that no comparable effort had been made to record the scholarly tradition of the Ottoman realm. Encouraged by a prominent scholar who recognized this void and urged him to address it, Taşköprüzâde began compiling the knowledge and impressions he had acquired during his own education. He drew not only upon his personal experiences but also upon information gathered from his father Molla Musliḥuddīn Efendi, his uncle Molla Qiwāmuddīn Qāsim Efendi -both respected members of the ilmiye- his teachers, acquaintances, and official documents such as appointment registers. As a result, he produced biographies of 521 distinguished scholars, mystics, and physicians, thereby creating the earliest Ottoman example of the classical *ṭabaqāt* (biographical layers) tradition.

The scholars, Sufis, and physicians who lived from the foundation of the Ottoman state up to the year 1558 -the date of the work's composition- are divided into ten generations based on the reigns of successive sultans. Each section is organized according to the chronological order of the reigning sovereigns, beginning with Osman Gazi and extending to Süleyman the Magnificent. Within each generation, the biographies are arranged by the scholars' dates of death. This structure underscores Taşköprüzâde's view that the history of the Ottoman scholarly class is fundamentally intertwined with the history of the Ottoman dynasty itself. During the formative centuries of the Ottoman state, when political institutions were still emerging, Ottoman literary culture likewise lacked a fully developed structure. Poetic expression in this early period was shaped primarily by the mystical traditions of Anatolian Sufism and the vernacular forms of folk literature. Poetry written in Old Anatolian Turkish typically aimed to convey religious teachings and moral counsel, and thus Sufi poets and dervish-lodge (*tekke*) poets predominated. In this study, scholar-poets active during the reigns of Osman Gazi, Orhan Gazi, Murad Hüdavendigâr, Bayezid I, Mehmed I, and Murad II are examined under the heading "Poets of the Foundational Period."

The conquest of Istanbul generated a profound cultural and intellectual momentum within the Ottoman Empire, encouraging the pursuit of excellence across all domains. The literary sphere, too, witnessed the emergence of prominent poets who paved the way for the classical period of Ottoman *divan* poetry. Following figures such as Şeyhî and Necâtî, major representatives of the classical tradition began to appear on the historical stage. Scholar-poets who lived during the reigns of Mehmed II, Bayezid II, Selim I, and Süleyman the Magnificent are discussed under the category of "Poets of the Rise Period."

The information recorded by Taşköprüzâde in *eş-Şekâik-i Nu'mâniyye* is of great value not only for Ottoman intellectual history but also for the study of Ottoman art, culture, and social life. His detailed accounts of the reign of

Mehmed II -particularly those concerning the Sahn-ı Semân madrasas, to which he was twice appointed, and the scholarly environment surrounding them- are unparalleled in other contemporary sources and are frequently cited in later works. Taşköprüzâde consistently adopts a respectful tone in his biographical sketches. Rather than conveying negative remarks or unflattering details, he prefers to offer prayers for the individuals he describes and to express hopes for their forgiveness. The work enjoyed widespread acclaim among Ottoman scholars, was translated into Turkish shortly after its composition, and was copied so frequently that it provided a livelihood for many scribes. Numerous supplements and continuations were written over the centuries, extending the biographical tradition well into the twentieth century and forming an extensive *eş-Şekâik* corpus.

In Ottoman society, where learning and poetry were deeply intertwined, scholars and Sufi sheikhs often engaged in poetry both as part of their spiritual cultivation and as a means to reach broader audiences. Indeed, virtually every major *divan* poet received a madrasa education. *eş-Şekâik-i Nu'mâniyye*, which includes the biographies of scholars and Sufi leaders, presents alongside them important representatives of mystical literature such as Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, and Hacı Bayram Veli, as well as masters of *divan* poetry including Molla Necâtî, Molla Şeyhî, the *nazire* virtuoso Karamanlı Nizâmî, the author of *Tazarru'nâme* Molla Sinan Paşa, and the celebrated poet Bursalı Ahmed Paşa of the Mehmed II era. Taşköprüzâde himself, who had a keen interest in literature, composed a poetic commentary (*sharḥ*) on his treatise concerning the art of debate (*munāẓara*).

Poems attributed to or cited by Taşköprüzâde appear in various poetic anthologies, and within *al-Shaqā'iq*, which recounts the lives and scholarly activities of 521 learned individuals, he occasionally inserts verse passages among the biographies. Approximately twenty such poems have been identified. Some were composed by the scholars whose lives are narrated, others were written about them by contemporaries, and a few are anonymous verses included because they fit the thematic context. Several of these poems serve as chronograms marking the death dates of the scholars concerned. Written in Arabic, these poems exhibit not only a refined artistic sensibility but also profound humility and spiritual wisdom. Reflecting the intellectual worldview and humanistic outlook of the Ottoman scholarly class, these poetic excerpts are invaluable for understanding both the aesthetic inclinations of the ilmiye members and the broader poetic milieu of their time.

Giriş

Tam adı *eş-Şekâik-i Nu'mâniyye fi Ulemâ-i Devlet-i Osmaniyye* olan ama literatürde daha çok *Şakâik-i Nu'mâniyye* olarak anılan eser, Türk edebiyatı tarihinde Osmanlı sahasında yazılan ilk tabâkât kitabı olması, 521 âlim, şeyh ve tabip hakkında bilgi veren ilk (bazı isimler hakkında tek) kaynak olması gibi yönleriyle eşsiz bir kaynaktır. Taşköprüzâde Ahmed, bu kapsamlı eserinde biyografilerine yer verdiği âlimlerin bir kısmını kendi müşahede ve bilgilerine dayanarak, bir kısmını ise ulemadan oluşan aile çevresi ve yakınlarından edindiği rivayetler doğrultusunda ele almıştır.

Osman Gazi'den başlayarak her padişah dönemi ulemasının bir tabaka halinde ele alındığı eserde, on tabakada toplam 521 âlim biyografisi bulunmaktadır. Medreselerin henüz kurulmaya ve kurumsallaşmaya başladığı Osmanlı kuruluş döneminde sayısı az olan biyografiler, imparatorluğun güçlendiği ve medreselerin kurumsallaştığı yükselme döneminde gittikçe artmış, Taşköprüzâde'nin yaşadığı ve eserini kaleme aldığı Kanuni Sultan Süleyman dönemi âlimlerini içeren onuncu ve son tabakada 114 âlim biyografisine yer verilmiştir. Her bir tabakada öncelikle dönemin âlimleri, ardından tarikat erbâbı sûfîler, tabakanın sonlarında ise saray hekimliği de yapmış olan tabiplerin biyografilerine yer verilmiştir. Şairler ise eserde "molla" sıfatıyla yer almış, daha çok ilmî faaliyetleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada *Şakâik-i Nu'mâniyye*'de şairliğine vurgu yapılan veya şiirle herhangi bir şekilde teması olan ulemanın tespit edilebilmesi için tüm biyografiler incelenmiş, âlimlerden aynı zamanda şair olanlar veya şiir yazmakla ilgilenenler derlenerek bu hacimli tabâkât eserinden bir şuara tezkiresi meydana getirilmiştir. Şair oldukları tespit edilen 59 âlimin biyografisi, Osmanlı kuruluş dönemi ve yükselme dönemi olmak üzere iki bölümde incelenmiş, şairlerin eserde hangi padişah döneminde yer aldıkları bölümün girişinde liste halinde gösterilmiştir. Eserde şairler ölüm tarihine göre sıralanmış çalışmamızda, -birtakım kronolojik hatalara rağmen- eserdeki sıraya riayet edilmiştir. Kuruluş döneminde Osman Gazi, Orhan Gazi, Murat

Hüdavendigâr, Yıldırım Beyazıt ve II. Murat dönemlerinde yaşayan on dört isim; II. Mehmet, II. Beyazıt, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman dönemlerini kapsayan yükselme döneminde ise kırk beş âlim/şâir biyografisine yer verilmiştir. Şairler hakkında *Şakâik-i Nu'mâniyye*'de yer alan bilgiler esas alınmış, farklı kaynaklardan verilen bilgiler dipnotta gösterilmiştir.

Eserde yer alan şiir metinlerinin Arapça asılları dipnotta gösterilmiş, eserin Muharrem Tan[1] ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu[2] tarafından yapılan Türkçe çevirileri karşılaştırılarak eksiklikler tespit edilmiş ve şiir metinleri yeniden tercüme edilmişlerdir. Söz konusu metinlerden bazıları uzunca, bazıları bir veya iki beyitlik kısa şiirlerden oluşmaktadır. Şiir metinleri bölümünde her bir metnin -eğer biliniyorsa- kim tarafından yazıldığı, kime ve hangi maksatla yazıldığı bilgilerine yer verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun 14., 15. ve 16. yüzyıllarında yaşamış, hem âlim hem şair olarak kaydedilmiş Osmanlı münevverlerinin hayatı ve ilmî faaliyetleri hakkındaki en önemli kaynaklardan biri olan *Şakâik-i Nu'mâniyye*'nin edebî atmosferi, Osmanlı'nın kültürel atmosferi hakkında da fikir vermektedir. Eserde yer alan şiir metinlerinin muhtevası ağırlıklı olarak âlimlere ve onların ilmine yazılan övgülerden oluşmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde Taşköprüzâde Ahmed ve *Şakâik-i Nu'mâniyye* hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümde *Şakâik-i Nu'mâniyye*'deki şairler ve şiir metinleri ele alınmıştır.

1. Taşköprüzâde Ahmed ve Şakâik-i Nu'mâniyye

Osmanlı ilmiye sınıfı içinde oldukça önemli bir aile olan Taşköprüzâdeler'in Osmanlı ilim ve kültür hayatına katkıları özellikle tarihçilerin malumudur. Bu ailenin en bilinen üyesi *Miftâhu's-Saâde ve Misbâhu's-Siyâde fi Mevzuâti'l-Ulûm* ile *eş-Şekâik-i Nu'mâniyye fi Ulemâ-i Devlet-i Osmaniyye* adlı ansiklopedik eserlerin müellifi Taşköprüzâde İsameddin Ahmed'dir (1495-1561). Çocukluk ve gençlik yılları Bursa'da geçen Taşköprüzâde Ahmed, iyi bir eğitimden sonra Koca Mustafa Paşa, Sahn-ı Semân, Edirne Üç Şerefeli gibi önemli medreselerde müderrislik yapmış; 1545'te Bursa kadısı, 1551'de İstanbul kadısı olmuş, geçirdiği bir hastalık nedeniyle görme duyusu zayıflayınca görevini devretmek zorunda kalmıştır. 16 Nisan 1561'de İstanbul'da vefat etmiş, Fatih'te Âşık Paşa Camii haziresinde, Seyyid Velâdet Türbesi yakınına defnedilmiştir.[3]

Arapça yazdığı eserlerinde çoğunlukla klasik şerh ve haşiye geleneğine bağlı kalan Taşköprüzâde, kelam, tefsir, fıkıh, Arap dili ve belagati, biyografi, mantık, ilim tarihi gibi farklı alanlarda on yedi kitap ve otuz civarında risâle yazmıştır. Görme yetisini önemli ölçüde yitirdikten sonra bile eser telif etmeye devam eden Taşköprüzâde, geride bıraktığı önemli eserlerle Osmanlı'nın 16. yüzyılda yetişmiş en değerli ve üretken münevverlerinden biri olmuştur.[4] Taşköprüzâde, *Şakâik-i Nu'mâniyye*'nin mukaddimesinde kendini bildiğinden beri ulema menkıbelerine ve onlarla ilgili tüm haber ve anekdotlara meraklı olduğunu, onlar hakkındaki ilginç olayları ve hikmetli sözleri ezberlemeye bayıldığını ifade eder. Okuduğu ve gördüğü kadarıyla Arap ve Acem diyarındaki âlimlerin hayatları ve eserleri hakkında çeşitli kitaplar yazılmış ancak Osmanlı diyarındaki ulema hakkında herhangi bir eser yazmaya hiç kimse iltifat etmemiştir.[5] Bu boşluğu fark edip harekete geçmesini isteyen bir âlimin teşvikiyle yola çıkan Taşköprüzâde, ilim tahsili sırasında edindiği bilgi ve izlenimleri, kendisi gibi ilmiye sınıfı mensubu olan babası Molla Muslihuddin Efendi (d. 1453-?) ile amcası Molla Kıvâmuddin Kasım Efendi gibi yakınlarından, hocalarından, çevresinden, resmî tayin listeleri gibi evraklardan edindiği tüm bilgi ve izlenimleri kaleme dökmüş, neticede mutasavvıflar, âlimler ve hekimlerden oluşan 521 seçkin ilim erbabının biyografilerini kaydederek klasik tabâkât geleneğinin Osmanlı'daki ilk örneğini vermiştir.[6]

1 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007).

2 Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Çev. Muhammet Hekimoğlu, Ed. Derya Örs, (İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yay. 2019.

3 Yusuf Şevki Yavuz, "Taşköprizâde Ahmed Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV yay., 2011).

4 Suat Donuk, "Taşköprî-zâde, Ahmed İsâmeddîn Ebülhayr Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Ankara, Ahmet Yesevi Ünv., 2020).

5 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 19.

6 Tabâkât, İslam literatüründe sahabe, tabiîn, ulema, şuara, sanatkârlar, sufiler, mütefekkirler ve farklı mesleklerden seçkin kişilerin hayatlarını konu alan telif türünü ifade eder. (İsmail Durmuş, "Tabakat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV yay., 2010)).

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan eserin telif edildiği 1558 yılına kadar yaşamış âlimler, şeyhler ve hekimler, yaşadıkları dönemin padişahına göre on tabakaya ayrılmıştır. Her bölüm, Osmanlı'nın ilk sultanı Osman Gazi'den başlayarak Kanuni Sultan Süleyman'a kadar yaşayan padişahların saltanat tarihleri esas alınarak düzenlenmiş, âlimler dönemin sultanı ile olan ilişkileri odağında eserde yer bulmuştur. Dolayısıyla eserde Osmanlı ulemasının tarihi, Osmanlı hanedanlığı tarihinin bir parçası olarak değerlendirilmiştir.[7] Bilginlerle sarılı bir çevrede yetişen Taşköprüzâde'nin *Şakâik-i Nu'mâniyye*'de verdiği bilgiler yalnızca Osmanlı ilim tarihi açısından değil, Osmanlı sanatı, kültürü ve toplumun sosyal hayatı açısından da oldukça değerli bilgilerdir. Fatih dönemi hakkında, özellikle iki kez müderris olarak atandığı Sahn medreseleri ve hocaları hakkında, başka herhangi bir kaynakta bulunmayan ve kendisinden sonra yazılan kaynaklarda sıkça zikredilen detaylı bilgiler vermektedir.[8] Taşköprüzâde, biyografisine yer verdiği ulema hakkında daima güzel sözler sarf etmiş, olumsuz bir haber veya bilgi vermektense o zat hakkında dua etmeyi ve bağışlanmasını dilemeyi tercih etmiştir. Osmanlı uleması arasında büyük ilgi uyandıran eser, yazıldıktan hemen sonra Türkçeye tercüme edilmiş, müstensihleri için ekmek kapısı olacak kadar çok istinsah edilmiştir.

Bütün eserlerini Arapça kaleme alan Taşköprüzâde, kolay anlaşılabilmesi için *Şakâik*'i yazarken basit bir Arapça ile yazdığını belirtmiştir. Eserin Türkçeye tercümesi yapılınca, "Biz de Türkî gibi yazmıştık, beyhûde zahmet etmişsiniz." demiştir. İlk olarak 1560'da Muhtesipzâde Mehmed Hâkî tarafından *Hadâiku'r-Reyhân*[9] adıyla; daha sonra Derviş Ahmed Efendi ve Mehmed b. Sinanuddin tarafından eserin Türkçe tercümeleri yapılmıştır.[10] Esere yapılan çeşitli zeyillerle 20. yüzyıla kadar ulema biyografileri yazımı devam etmiş, böylece bir *Şakâik* külliyâtı oluşmuştur.

2. Şakâik-i Nu'mâniyye'de Şairler ve Şiir Metinleri

İlim ve şiirin iç içe olduğu Osmanlı kültüründe telifat ve tedrisat faaliyetlerinin yanında şiirle ilgilenen çok sayıda âlim ve şeyh olduğu *Şakâik-i Nu'mâniyye*'deki biyografilerden de anlaşılmaktadır. Âlimler gerek kendi manevi âlemleri gerekse de tedrisat faaliyetlerine destek olması amacıyla nazmın gücünden faydalanmışlardır.

Osmanlı sosyo-kültürel yapısının oluşum dönemi olan 14. ve 15. asırlarda Osmanlı bilginleri eğitimlerini tamamlamak ve zenginleştirmek amacıyla Mısır, Türkistan ve İran bölgelerine giderek oralardaki gelişmiş ilmî atmosferden ve büyük bilginlerden istifade ederlerdi. Özellikle Acem diyarında eğitim gören Osmanlı bilginleri için şiir, çok değerli bir uğraş olmuştur.[11] Osmanlı ilim hayatında oldukça önemli bir yeri olan Molla Şemseddin Fenârî'nin oğullarından biri olan Molla Ali Çelebi, henüz gençken Acem diyarına giderek ilim tahsil etmiş, bizzat Acem uleması tarafından müderris ilan edilmiştir. Anadolu'ya dönerek Bursa kadılığı, Rumeli kazaskerliği gibi önemli görevlere getirilmiştir. Taşköprüzâde Ahmed, Molla Ali Çelebi'nin biyografisine, onun öğrencisi olan dayısının şu sözlerini eklemiştir: "*Şerhu'l-Mutavvel*'deki Bedî bölümüne geldiğimizde bize her sanat dalı için birkaç Farsça beyit okuyordu. Nasıl ezberinde bu kadar fazla beyit olduğunu sorduğumuzda, "Acem diyarında talebeler ikindiden sonra bir araya gelir ve akşam namazına kadar şiir çalışırlar. Ezberimdeki beyitler o zamanlardan kalmadır. Acem diyarından ayrılırken ezberimdeki aşk gazelleri on bini buluyordu." demiştir.[12]

Sultan İkinci Beyazıt döneminde (1481-1512) Rumeli kazaskerliği yapan Molla Abdurrahman Amâsî,

7 Tülün Değirmenci, "Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: Tercüme-i Şakâ'iku'n-nu'mânîye", *Bilig Dergisi* (46), (2008): 105-132.

8 Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlılar ve Bilim*, (İstanbul, Etkileşim yay., 2007), 52.

9 II. Osman döneminde (1618-1622) Vezir Gürcü Mahmed Paşa (Hadım) tarafından Ahmed Nakşî'ye yaptırılan minyatürlerle süslenen bu tercüme, Osmanlı'da resimli biyografinin tek örneğidir. (Tülün Değirmenci, "Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: Tercüme-i Şakâ'iku'n-nu'mânîye", *Bilig Dergisi* (46), s.106, (2008): 105-132).

10 Abülkadir Özcan, "eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV yay., 2010).

11 Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, (İstanbul, Yapı Kredi yay., 2013), 175. Karpat'a göre Osmanlı Devleti gücünü ve uzun ömürlü oluşunu yönetim anlayışında milli bir ideolojinin olmamasına ve çok-etnikli yapısına borçludur. Bkz. Kemal Karpat, *Osmanlı ve Dünya*, (İstanbul, Ufuk Kitap yay., 2006), 17.

12 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 170.

Şiraz'da Allame Celaleddin Devvânî'nin yanında yedi yıl tahsil gördükten sonra aklî ve naklî ilimlerde, belagat ve beyânda büyük maharet sahibi olmuştur. Türkçe, Arapça ve Farsça çok güzel şiirleri vardır. Birbirinden güzel ve sanatlı sözleri, ilginç latifeleri olan yazıları müsvedde hâlinde kalmış, mahkeme işlerinin yoğunluğundan bunları temize çekememiştir. Kelam ilmiyle ilgili yazdığı ve Sultan Korkut'a gönderdiği bir risalenin girişinde Sultan için oldukça beliğ ve güzel Arapça bir kaside yazmıştır. Yine Sultan İkinci Beyazıt döneminde Anadolu kazaskerliği yapan Molla Kadı Mahmut, Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediyye*'sine nazire olarak *Mahmûdiyye* adlı bir manzume yazmış ancak onun kadar başarılı olamamıştır.[13]

Şakâik'deki ulema biyografilerinde anlatılanlara göre belagat ilmi ve şiir bilgisinin Osmanlı sultanları için de çok kıymetli olduğu anlaşılmaktadır. Molla Manisazâde[14] (öl. 1495) ve Molla Siraceddin'in biyografilerinde anlatılan bir olaya göre Sultan İkinci Mehmet, sefer dönüşü yolda kazaskeri olan Molla Manisazâde'ye Arapça bir beyit sormuş, Molla cevap veremeyince Divan-ı Âlî kâtibi olan Molla Siraceddin'i çağırtıp beyti ona sormuştur. Molla Siraceddin beytin şairini, hangi kasidede geçtiğini, kasidenin bahrini, önceki ve sonraki beyitleri de okuyarak cevap verince Sultan, "Âlim, ilimde böyle olmalı." demiş, Molla Manisazâde'yi "Kendisi hâlâ tedrise muhtaç!" diyerek kazaskerlikten azletmiş ve Sahn medreselerinden birinin müderrisliğine vermiştir.[15] Kendisi de usta bir şair olarak Fatih Sultan Mehmet'in şiirden anlayan âlimlere ayrı bir saygı ve himâye gösterdiği bilinmektedir.

Şakâik-i Nu'mâniyye'de yer alan 521 âlim ve şeyh arasında şair olarak bilinen veya şiirle uğraşan 59 isim ile eser boyunca biyografilerde geçen farklı uzunlukta 20 şiir metni tespit edilmiştir. Söz konusu isimler ve metinler, "Şairler" ve "Şiir Metinleri" olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Bölümlerin sonunda biyografiler ve metinler hakkında yaptığımız değerlendirmeler bulunmaktadır.

2.1. Şakâik-i Nu'mâniyye'deki Şairler

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar geçen 150 yıl, ilmî anlamda önemli gelişmeler olmasına rağmen henüz ilkelerin belirlenmediği kuruluş da denilen ilk devreyi teşkil eder. İstanbul'un fethinden 17. yüzyıl başlarına kadar olan dönemde eğitim, yargı ve bürokratik makamlarda gelenek hâline gelen sağlam bir düzen oluşmuş, yetki ve sorumluluklar net olarak belirlenmiştir.[16] İlmî ve dinî sorumluluklarının yanında bir ilim olarak edebiyatla ilgilenen ve şiir yazan ilmiye sınıfı mensupları, bu bölümde karakteristik özellikleri bakımından 'Kuruluş Dönemi' ve 'Yükselme Dönemi' olmak üzere iki başlıkta ele alınmışlardır.

Şakâik-i Nu'mâniyye'de bazı biyografiler çok kısa tutulmuş bazılarında ise sayfalarca uzanan malumat ve rivayetlere ver verilmiştir. Bu çalışmada ismine yer verilen ulema hakkında *Şakâik*'te verilen önemli bilgiler ile şiirle ilişkisine dair verilen bilgilere odaklanılmıştır. Şairlerden söz edilirken eserde verilen bilgiler esas alınmış, farklı kaynaklardan verilen bilgiler dipnotta gösterilmiştir. Şairlerin sıralanmasında ise Padişahların saltanat dönemlerinin esas alındığı ve biyografilerin ölüm tarihine göre sıralandığı *Şakâik-i Nu'mâniyye*'deki düzen esas alınmıştır.

2.1.1. Kuruluş Dönemi Şairleri

Devletleşmenin yeni başladığı, kurumların yavaş yavaş oluştuğu Osmanlı Devleti'nin kuruluş evresinde, edebiyat alanında da henüz oturmuş bir yapı yoktur. Şiir anlayışı, Anadolu'da gelişen tasavvuf ve halk edebiyatına paralel olarak şekillenmiştir. Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış, dini öğretmeyi amaçlayan ve

13 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 245.

14 Çivizâde Muhyiddin Mehmed olarak bilinen Molla Manisazâde, Sahn medresesi müderrisliği, İstanbul kadılığı ve kazaskerlik gibi önemli görevlerde bulunmuş Fatih dönemi âlimlerindendir. Mısır kadılığı sırasında birçok medrese ve camiyi tamir ettirerek halkın takdirini kazanmıştır. 1537'de Anadolu kazaskerliğine getirilmiş, 1539'da şeyhülislâm olmuştur. Görevinden azledilen ilk şeyhülislâmdır. (Mehmet İpşirli, "Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2019, https://islamansiklopedisi.org.tr/civizade-muhyiddin-mehmed-efendi.) Matrakçı Nasuh, *Târîh*'inde Çivizâde'ye ikindi divanı sırasında aniden bir şey olduğunu, konuşacak gücü kalmadığını ve istirahate çekildiğinde oyalanmayıp yatsı vaktinde dar-ı dünyayı terk ettiğini kaydetmiştir. (Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, (İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019), 427.

15 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 177.

16 Mehmet İpşirli, "İlmiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2000, https://islamansiklopedisi.org.tr/ilmiye.

ahlaki öğütler içeren bu şiir anlayışında daha çok mutasavvıf şairler ve tekke şairleri ön plandadır. *Şakâik-i Nu'mâniyye*'de Osmanlı kuruluş dönemi olan 14. yüzyıl ve 15. yüzyıl başlarında yaşamış 14 âlim/şair tespit edilmiştir. Eserde beşinci tabakada yer alan Çelebi Mehmet döneminde herhangi bir şair kaydına rastlanmamıştır. Vefat tarihi Osman Gazi dönemine denk gelen Yunus Emre (öl. 1320), hatalı olarak Yıldırım Bayezid döneminde ele alınmıştır.

Osman Gazi'den Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar beş tabakada yer alan 14 âlim/şair, eserde yer aldıkları padişah dönemine göre listelenmiştir:

Osman Gazi dönemi: (3) Dursun Fakih, Âşık Paşa, Elvan Çelebi;

Orhan Gazi dönemi: (1) Ahî Evran;

Murat Hüdavendigâr dönemi: (2) Burhaneddin Ahmed, Hacı Bektaş Veli;

Yıldırım Bayezid dönemi: (4) Molla Fenârî, Molla Ahmedî, Şeyh Hacı Bayram Ankaravî, Yunus Emre;

II. Murat dönemi: (4) Molla Hızır Bey, Yazıcızâde Mehmet Çelebi, Ahmed Bîcan, Molla Şeyhî.

Dursun Fakih (öl. 1326?): Karamanoğulları diyarından Dursun Fakih, Molla Edebâlî'nin damadı olup dinî ilimlerdeki tahsilini ondan almıştır. Hocasının vefatından sonra fetva, devlet meselelerini istişare ve talebe yetiştirme hususlarında onun yerini almıştır.[17]

Âşık Paşa (öl. 1333): Osman Gazi döneminin meşhur şeyhlerinden olan ve Osman Gazi'nin fetihlerine katılan Muhlis Baba'nın oğludur. Karamanoğulları diyarında Kırşehir beldesini yurt edinmiş ve orada vefat etmiştir. Makamında edilen dualar kabul edildiğine inanılır, bu nedenle insanlar feyiz almak niyetiyle makamını ziyaret ederler. İbadete düşkün, sülûk ehlinin makamlarını ve sülûk mertebelerini iyi bilirdi. Bu konuda Türkçe yazılmış manzum bir kitabı vardır.[18]

Elvan Çelebi (öl. 1358 sonrası): Âşık Çelebi'nin oğludur. Amasya'ya yakın bir beldeye yerleşmiş, orada vefat edip defnedilmiştir. Taşköprüzâde, gençliğinde Elvan Çelebi'nin mübarek mezarını ziyaret edip feyz aldığını söyler. Babası gibi Elvan Çelebi'nin de sülûk hâllerine dair manzum bir eseri vardır.[19]

Ahî Evran (öl. 1261): Anadolu Selçukluları döneminde yaşayan Ahi Evran, *Şakâik*'de Orhan Gazi dönemi şeyleri arasında anılmıştır. Dönemin Sufi şeyhlerinden biri olduğu belirtilen Ahi Evran hakkında çok kısa bilgi

17 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 245. Osmanlı'nın ilk şairlerinden biri olan Dursun Fakih, Karacahisar'ın (Karacaşehir/Eskişehir) fethine binaen Osman Gazi adına ilk hutbeyi okumuş, böylelikle Osmanlı Devleti'nin ilk hatibi olarak sembol bir isim hâline gelmiştir. Dursun Fakih'e nisbet edilen tek eser olan *Gazavatnâme*, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait ilk örneklerden biri olması bakımından önemlidir. Eserde Hz. Muhammed'in Hz. Ali ve diğer sahabeyle birlikte puta tapan Benî Pinhân kabilesinin lideri Mukaffa'ya karşı verdikleri savaşlar anlatılmaktadır. Kabri Bilecik'te Şeyh Edebâli Zâviyesi içindeki türbededir. (Hasan Aksoy, "Dursun Fakih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 1994, https://islamansiklopedisi.org.tr/dursun-fakih.)

18 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 24. Âşık Paşa hakkında bilinenlerin çoğu şairin oğlu Elvân Çelebi'nin (öl. 1358 sonrası) *Menâkıbü'l-Kudsiyye fî Menâsibü'l-Ünsiyye* adlı mesnevisine dayanır. Elvan Çelebi 2.000 beyitlik bu eserin 500 civarında beytini babasına ayırmış ancak bunlarda da Âşık Paşa'nın hayatıyla ilgili somut bilgiler oldukça yetersizdir. *Şakâik*'de bahsedilen ancak adı zikredilmeyen *Garibnâme*, Âşık Paşa'nın en ünlü eseridir. Tercüme olmayıp tamamen orijinal bir mesnevidir. Bu yönüyle Anadolu'da telif edilmiş hacimli ilk eser sayılmaktadır. Hayatının son döneminde yazdığı yaklaşık 11.000 beyitlik bu mesnevide sülûk mertebelerini, hal ve tavırlarını anlatır. Ayrıca Türk dilinin horlandığı bir dönemde Türkçe yazılmış olması da eserin kayda değer bir diğer özelliğidir. (M. Fatih Köksal, "Âşık Paşa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2021, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/asik-pasa-asik.)

19 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 24. Taşköprüzâde'nin bahsettiği eser şairin *Menâkıbu'l-Kudsiyye fi Menâsibi'l-Ünsiyye* adlı tasavvufi mesnevisidir. (M. Fatih Köksal, "Âşık Paşa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2021, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/asik-pasa-asik.)

verilmiştir. Dualarının makbul olduğu ve güzel nefeslere sahip olduğu bildirilir.[20]

Burhaneddin Ahmed (Kadı Burhaneddin) (öl. 1398): Sultan Murad (Hüdâvendigâr) döneminde yaşamış, kendi beyliği olan âlim ve şair bir şahsiyettir. Erzincan Kadısı olarak görev yapmıştır. *Şakâik*'de İbn Hacer el-Askalânî'nin, *ed-Düreru'l-Kâmine* adlı eserinde Kadı Burhaneddin'le ilgili verdiği şu bilgilere yer verilmiştir; bir süre fıkıh tahsil etmiş ve Halep'te görev yapmıştır. Daha sonra kendi şehrine dönmüş ve emirle hısım olmuş ancak aralarında anlaşmazlık çıkınca emirin öldürülmesini sağlayıp iktidarı ele geçirmiştir. Ârif, erdemli, güzel görünüşlü, şair ve cesur karakterli biriydi. Erzincan'a gelen Tatar ordusuyla savaşmış, Mısır Sultan'ının desteğiyle Tatarları yenilgiye uğratmıştır. Daha sonra Karayülük Osman Bey ile arası açılmış, çıkan çatışmada öldürülmüştür.[21]

Hacı Bektaş Veli (öl. 1271?): *Şakâik*'de Sultan Murad dönemi Sufilerinden olduğu söylenen Hacı Bektaş'ın mübarek mezarının Türkmen diyarında (Maraş ve havalisinin tarihi adı; Vilayet-i Türkmen) olduğu, üzerine bir kubbe inşa edildiği ve halk tarafından ziyaret edilen bir makam olduğu belirtilir. Taşköprüzâde, "Zamanımızda (Kanuni Sultan Süleyman dönemi) bazı dinsizler kendilerini ona nispet ediyorlar ancak şüphesiz o, bu dinsizlerden uzaktır." der.[22]

Molla Fenârî (öl. 1431): Molla Şemseddin Muhammed b. Hamza b. Muhammed Fenârî, Osmanlı devletinin ilk şeyhülislamıdır. Arapça ilimlerinin yanında meânî, beyân ve kıraat ilimlerini iyi bilirdi. İlmi üstünlüğü ve Osmanlı sultanları nezdindeki itibarı anlatmakla bitmez. İlmi ve üretkenliğiyle beraber serveti de zamanla hızla artmış, nakit 158 bin dinarı olduğu söylenmiştir. Taşköprüzâde, Molla Fenârî'ye ait yirmi kıtalık bir manzume gördüğünü kaydetmektedir. Bu kıtalardan her biri farklı bir ilim dalını konu alacak şekilde düzenlenmiş ancak Molla, devrin âlimlerini sınamak için çeşitli şifreler kullanarak bahsettiği ilim dalının adını değiştirmiştir. Bu risâleyi Molla Fenârî'nin oğlu Mehmet Şah, eklediği yeni kıtalarla şerh etmiştir. Bu manzume dışında Şeyh Abdullatif b. Ganim el-Kudsî için yazdığı başka bir manzume daha gördüğünü kaydeden Taşköprüzâde, Molla'nın biyografisinde söz konusu manzumeye ve yine manzum yazılmış cevaba yer vermiştir.[23] Molla Fenârî ardında on bin ciltlik bir kütüphane bırakmıştır.[24]

Molla Ahmedî (öl. 1413): Yıldırım Beyazıt dönemi âlimlerinden olan Germiyanlı Ahmedî hakkında şu rivayete yer verilmiştir; Germiyanoğulları diyarında dönemin önemli âlimlerinden ders aldıktan sonra Kahire'ye gitmiş, Molla Fenâri ve Fâzıl Hacı Paşa'yla birlikte Sufi şeylerinden birini ziyarete gitmişler, Şeyh üçüne baktıktan sonra Ahmedî'ye dönerek, "Ne hazin ki sen ömrünü şiirle heba edeceksin!" demiştir. Memleketine döndükten sonra şiire çok düşkün biri olan Germiyanoğlu emiriyle dost olmuştur. Sultan Beyazıt'ın oğlu Süleyman Çelebi ile de arkadaş olmuş, büyük şan ve itibar kazanmıştır. Süleyman Çelebi'nin isteği

20 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 31. On birinci yüzyılda Hoy şehrine yerleşen Türkmen bir aileye mensuptur. Horasan'da Fahreddin Razî'den ders almış, Bağdat'ta Sühreverdi gibi fütüvvet teşkilatının önemli isimleriyle ilişkileri olmuştur. 602 (1205) tarihinde şeyhi ve kayınpederi olan Evhadüddin Kirmânî ile birlikte Kayseri'ye gelip burada yerleşmiştir. (Mehmet Ünal, "Ahi Evren", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahi-evren-nasireddin-seyh-nasireddin.) Tasavvuf ve felsefe üzerine eserler yazmış bir âlim olan Ahi Evren, 32 çeşit esnafın ama özellikle debbağların pîri kabul edilmiştir. Oldukça güçlü, savaşçı oldukları söylenen debbağlar, Anadolu'yu işgal eden Moğollara karşı ciddi bir direniş göstermiş, katliamdan sağ kalanlar uc bölgelerindeki Türkmenler arasına göç etmişlerdir. (Halil İnalcık, Devlet-i 'Aliyye, (İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay, 2020), 36.

21 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 68. Fıkha dair önemli Arapça eserler telif eden Kadı Burhaneddin, Arapça ve Farsça şiirler de yazmıştır. Rubai ve tuyuğlardan oluşan Türkçe divanındaki şiirler Fuad Köprülü'ye göre teknik açıdan kaba ve kusurlu olmakla birlikte oldukça samimi, canlı ve özgün bir dil ve üsluba sahiptir. (M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Ankara, Akçağ yay., 2004), 365.

22 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 39. Hacı Bektaş Veli Nişabur'da yetişmiş, irşad faaliyetlerinde bulunmak üzere Anadolu'ya gelip yerleşmiştir. Arapça bilmesi, önemli kaynaklara vâkıf olması, Anadolu'daki ünü ve Anadolu dışına yayılan etkilerinden yola çıkarak önemli bir kültürel atmosferde yetiştiği ve iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır. (Hamiye Duran, "Hacı Bektaş Veli", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/haci-bektas-veli.

23 Bu çalışmadaki şiir metinleri bölümünde ilgili manzumelere bakılabilir.

24 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 102.

üzerine *İskendernâme*[25] adlı meşhur mesnevisini kaleme almıştır.

Şakâik'de Ahmedî ile Timur arasında geçen bir olay anlatılır; buna göre Timur Germiyanoğulları diyarına girdiğinde Ahmedî'yi huzuruna çağırtmış, onun sohbetinden hoşlanmış ve zaman zaman yarenlik etmeye başlamışlar. Birlikte hamama gittikleri bir gün Timur ona, "Burada bulunanlara kıymet biç." demiş, Ahmedî "Şu bin dirhem eder, diğeri şu kadar eder." filan diye kıymet biçmiş. Timur "Bir de bana kıymet biç." deyince Ahmedî "Siz seksen dirhem edersiniz." demiş. Timur'un bu cevaba canı sıkılmış, "Hiç adil değilsin, sadece peştemâlim seksen dirhem eder." demiş. Ahmedî cevaben, "Ben de zaten ona kıymet biçtim, siz bir dirhem bile etmezsiniz." demiş. Timur bu şaka yollu cesur cevaptan çok hoşlanmış ve kahkahayla gülmüştür.[26]

Hacı Bayram Ankaravî (öl. 1430): Sultan Beyazıt döneminin tanınmış tarikat şeylerinden biri olarak bahsedilen Hacı Bayram'ın Ankara yakınlarında Çubuk çayı üzerindeki Zülfazl (Solfasol) köyünde doğduğu söylenir. Hem dinî hem aklî ilimlerde maharet kazanmış, Şeyh Hamit el-Kayserî'nin sohbetiyle şereflenerek kemâlâtın doruklarına ulaşmıştır. Maddi ve manevi kerametleri olan Hacı Bayram-ı Veli Ankara'da vefat etmiş, türbesi halk tarafından ziyaret edilip feyz alınan bir yer olmuştur.[27]

Yunus Emre (öl. 1320): *Şakâik-i Nu'maniyye*'de hatalı olarak Yıldırım Bayezid Dönemi (1389-1402) âlimleri arasında ele alınan Yunus Emre hakkında, Taptuk Emre'nin yoldaşı olduğu ve uzun zaman onun zaviyesine odun taşıdığı söylenir. Getirdiği odunlar arasında tek bir eğri odun bulunmadığı, "Bu kapıya eğri bir şey yakışmaz." dediği rivayetine yer verilir. Türkçe manzumelerine bakıldığında tevhid bakımından çok yüksek bir mertebede olduğu ve ilahi sırlara erişmiş olduğu anlaşılır, denilmiştir.[28]

Molla Hızır (öl. 1460 civarı): Sultan İkinci Murat dönemi âlimlerinden Molla Hızır Bey b. Celaleddin, Seferihisar'da doğup büyümüş, Molla Yegân'dan o çağda bilinen bütün ilimleri öğrenip icazetini almış ve Molla Yegân'ın kızıyla evlenmiştir. Arapça ilimlerinden Molla Fenârî'den sonra onun kadar derin biri çıkmadığı belirtilir. Kısa boylu bu önemli bilgin "ilim torbası" lakabıyla tanınırdı. Sultan İkinci Mehmet İstanbul'u fethettiğinde kendisini kadı olarak atamış, böylelikle Molla Hızır Bey İstanbul'un ilk kadısı olmuştur. Şiirde de çok yetenekli olan Molla Hızır, Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazıp söylerdi. Taşköprüzâde'nin ifadesiyle *Kaside-i Nûniyye* adlı şiiri hem şiir olarak hem muhteva olarak büyük bir başarı kazanmıştır. Molla Hızır Bey "iki gecenin acele işidir" diye açıkladığı *Ucâletu leyleteyn* adını verdiği bir kaside-i nûniyye daha yazmış, kasideyi Sultan İkinci Mehmet'e göndermişti.[29]

Yazıcızâde Mehmet Çelebi (öl. 1451): Hacı Bayram Veli'nin halifelerinden biridir. Gelibolu'ya yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. Halktan yüz çevirerek Hakk'a yönelmiştir. Manzum Türkçe kitabı *Muhammediyye*'de[30] âlemin başlangıcından Hz. Muhammed'in dönemine kadar olan hadiseleri anlatmış, eserini tasavvufi bilgilerle de harmanlamıştır. Yazıcızâde, İbn Arabî'nin *Füsûs* adlı eserine dair bir şerh de kaleme almıştır.[31]

---

25 Fuad Köprülü'ye göre Ahmedî, -Nesimî hariç tutulmak üzere- 14. asır Türk edebiyatının en büyük şairi kabul edilmelidir. Şairin 1390'da tamamladığı *İskendernâme* adlı mesnevisinin kaynağı İran olmakla birlikte, esere eklenen Anadolu tarihine ve Osmanlı padişahlarına dair uzun bölüm ile sadece edebî açıdan değil tarihî açıdan da çok değerli bir eser hüviyeti kazanmıştır. (M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Ankara, Akçağ Yay., 2004), 364.

26 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 68.

27 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 68. Anadolu'da Yunus Emre tarzında şiirler söyleyen Ankaralı Hacı Bayram Veli, kurduğu *Melâmiyye-i Bayramiyye* tarikatı sayesinde şöhreti ve etkileri bütün Türkiye'de asırlarca yaşamış, müritleri arasında birçok şair de yetişmiştir. (M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Ankara, Akçağ Yay., 2004), 373.

28 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 69.

29 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 102.

30 Köprülü, yalnızca Türkiye'de değil Kırım'da, Kazan Türkleri ve Başkırtlar arasında kutsal bir metin gibi kabul edilen *Muhammediyye*'nin sanat gayesiyle farklı vezinler ve şekillerle son derece ağır bir dille yazılmasına rağmen asırlarca mekteplerde ders kitabı olarak okutulduğunu, eserin bestelendiğini, çeşitli şerhler yazıldığını ve eserin yazarı hakkında menkıbeler teşekkül ettiğini; tasavvuf tesirleri görülmekle birlikte esere hakim olan düşüncenin tamamıyla ehl-i sünnet ideolojisi olduğunu söyler. (M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Ankara, Akçağ Yay., 2004), 373.

31 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 113.

Ahmet Bîcan (öl. 1466 sonrası): Adı Şeyh Ahmet b. El-Kâtib, Ahmet Bîcan namıyla bilinir. Yazıcızâde Mehmet'in kardeşidir. O da ağabeyi gibi Gelibolu'da yaşamış ve orada vefat etmiştir. *Envâru'l-âşıkîn*[32] adlı eseri meşhurdur.[33]

Molla Şeyhî (öl. 1429'dan sonra): Aslen Germiyan beldesindendir. Şair Ahmedî'den ve dönemin diğer âlimlerinden ilim tahsil etmiş, Hacı Bayram Veli'nin hizmetinde bulunmuştur. Ondan tasavvuf adabını öğrendikten sonra memleketi Kütahya'ya dönmüştür. Kütahya'daki kabrini ziyaret eden Taşköprüzâde, orada büyük bir kalabalıkla karşılaştığını söyler. "Merhum fakirler gibi giyinirdi. Yaratılış bakımından çirkin ve gözleri kusurluydu. Molla Şeyhî sürme hazırlar ve talebelere satardı. Talebelerden biri sürme alırken Şeyhî'nin gözlerinin görmediğini fark etmiş, bir yerine iki dirhem ödeyerek "Bu bir dirhemle kendine bir sürme al ve gözlerine çek." demiş. Bu sözler Şeyhî'nin hoşuna gitmiş olmalı ki sık sık anlatır ve anlattıkça gülerdi. Onu bizzat gören hocam Molla Alaeddin bunları anlatmıştı." Şeyhî'nin şairliğinden övgüyle bahseden Taşköprüzâde, özellikle *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinin çok makbul görüldüğünü ve benzerinin şu ana kadar yazılmamış olduğunu ifade eder.[34]

2.2.1. Yükselme Dönemi Şairleri:

İstanbul'un fethedilmesi, Osmanlı Devleti'nde her alanda zirveyi hedefleyen güçlü bir motivasyon oluşturmuştur. Edebiyat alanında önemli şairler yetişmiş, Osmanlı şiiri klasik dönemine hazırlanmıştır. Şeyhî ve Necâtî gibi şairlerin ardından klasik divan şiirinin önemli temsilcileri tarih sahnesinde arz-ı endam etmeye başlamıştır. *Şakâik-i Nu'mâniyye*'de kuruluş döneminde altı padişah dönemini ifade eden altı tabakada 14 şair tespit edilirken yükselme döneminde dört padişah dönemini içeren son dört tabakada şiirle uğraşan 45 isim tespit edilmiştir. Aşağıdaki listeden görülebileceği gibi en fazla âlim/şair Taşköprüzâde'nin de yaşadığı onuncu ve son tabaka olan Kanuni Sultan Süleyman dönemine aittir.

II. Mehmet dönemi: (9) Molla Hayalî, Molla Sinan Paşa, Molla Ahmed Paşa, Karamanlı Nizamî[35], Molla Şemseddin, Molla Melîhî, Molla Hamdi Çelebi, Molla Camî, Dede Ömer-i Rûşenî;

II. Beyazıt dönemi: (8) Molla Şair Sinan, Molla İzarî, Molla İdris, Tâcizâde Cafer Çelebi, Tâcizâde Sâdî Çelebi, Seyyit Mahmut, Şeyh Davud, Şeyh Baba Yusuf;

Yavuz Sultan Selim dönemi: (9) Molla Kemal Paşazâde, Molla Dabbe Çelebi, Molla Paşa Çelebi Yegânî, Molla Ümmü Veledzâde, Molla Şerif Abbasî, Molla Mehmed b. Molla Fâzıl, Molla Nihanî, Molla Haydar, Şeyh Lâmiî Çelebi;

Kanuni Sultan Süleyman dönemi: (19) Molla Hafız, Kadızâde, Molla İbn Şeyh Şebüsterî, Molla Ubeydullah Çelebi, Molla Ahîzâde Aydınî, Molla İshak Çelebi, Molla Deli Birader, Molla Nihâlî, Molla Saçlı Emir, Molla Vâsi Alisî, Molla Hacı Çelebi, Molla Kara Çelebi, Molla Küçük Hayrettin, Mevlana Fikârî, Molla Sa'yî, Molla Eminzâde, Şeyh Abdülgaffar Çelebi, İbn Seyyid Murtaza, Taşköprülüzâde.

Molla Hayalî (öl. 1470-71): Adı Molla Şemseddin Ahmed b. Musa olup Hayalî lakabıyla bilinir. Günde bir öğün yemek yediği, her şeyin en azıyla yetindiği, güldüğüne nadiren rastlanan ve devamlı ilimle meşgul biri olduğu kaydedilmiştir. Fatih kendisine çok kıymet vermiş, daha önce başkası atandığı için haset ettiği ve si-

32 *Envâru'l-âşıkîn* dinî ve ahlâkî bakımdan toplumu eğitmek için kaleme alınmış bir nasihat ve irşat rehberidir. Ahmed Bîcan, kitaplar çoğunlukla Arapça yazıldığı halde halka faydalı olmasını umarak eserini Türkçe kaleme almıştır. (Mustafa İsmet Uzun, "Envârü'l-âşıkîn", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1995, https://islamansiklopedisi.org.tr/envarul-asikin.

33 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 114. Bayramiyye tarikatına mensup olan Yazıcızâde Ahmed, tarikatın erkânından olan riyâzet hali üzere yaşadığı için bedenen çok zayıfladığı ve "bîcan" (cansız) lakabıyla anıldığı rivayet edilir. (Âmil Çelebioğlu, "Ahmed Bîcan", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1989, https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-bican.

34 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 114. Bursalı Mehmet Tahir, Yusuf Sinan'a Şeyhî mahlasının Hacı Bayram Veli tarafından verildiğini; şiirin kurallarını şair Ahmedî'den öğrendiğini; şiirleri çok parlak olmasa da mesnevi yazmada üstat olduğunu kaydeder. (Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi Yay., 2016), 681.

35 Nazire üstadı olarak bilinen şair Karamanlı Nizâmî ile ilgili bilgiler, şairin âlim babası Molla Veliyüddin Karamanî'nin biyografisinde bulunmaktadır.

tem ettiği medreseyi ona vermiş ancak o Hac seferine hazırlandığı için bu parlak teklifi reddetmiştir. Hacdan döndükten sonra birkaç yıl içinde henüz 33 yaşındayken vefat etmiştir.[36]

Molla Sinan Paşa (öl. 1486): Sultan II. Mehmet dönemi âlimlerinden Molla Sinanuddin Yusuf b. Molla Hızır Bey[37] b. Celaleddin, çok zeki bir şahsiyet olup Taşköprüzâde'nin deyimiyle gözlerinden zekâ kıvılcımları fışkırırdı. Keskin zekâsıyla birlikte oldukça kuşkucu bir yapısı vardı. Bu nedenle kendisi de önemli bir âlim olan babası, onu bu yüzden kınardı. Molla Hızır Bey, bakır bir kapta birlikte yedikleri et hakkında kuşkulu konuşan oğluna, "Şüphe seni öyle bir noktaya getirdi ki bakırdan bile şüphelenebilirsin." deyince Sinan Paşa, "Tabi olabilir, neticede duyular yanılabilir." diye cevap vermiş, bunun üzerine babası çok kızarak tabağı oğlunun kafasına indirmiştir. Sinan Paşa henüz yirmi beş yaşındayken babası vefat etmiştir. Sultan İkinci Mehmet Sahn Medreselerinden birini Sinan Paşa'ya vermiş ve onu kendi hocası olarak görevlendirmiştir. Sinan Paşa'yı matematik ilimlerini öğrenmeye teşvik etmiş, Sinan Paşa da öğrencisi Molla Lutfi'yi matematik öğrenmesi için Ali Kuşçu'ya göndermiştir. Parlak bir öğrenci olan Molla Lutfi vasıtasıyla matematik ilimlerine bütünüyle vâkıf olmuştur. Sultan İkinci Mehmet'in isteğiyle Kadızâde Rumî'nin *Şerhu'l-Çağminî* adlı eserine hâşiye yazmıştır. Sultan onu vezirlik makamına getirerek kendisine daha da yakınlaştırmıştır. Sultan, özel kütüphanesine idareci arayışındayken Sinan Paşa yukarıda bahsettiğimiz Molla Lutfi'yi önermiş, göreve kabul edilen Molla Lutfi sayesinde Sinan Paşa, çok ilginç kitaplara ve duyulmadık ilimlere ulaşma imkânı bulmuştur.

Edirne'de Dâru'l-Hadis müderrisi olarak görevlendirilmiş, Muradiye İmareti'nin idaresi de ona verilmiştir. Emeklilik yoluyla yevmiyesi yüz dirheme çıkarılmış, Gelibolu sancağı da kendisine verilmiştir. Ancak bir müddet sonra Sultan'la aralarında bir anlaşmazlık yaşanmış, görevden azledilmesi veya hapis cezası gündeme gelmiştir. Divân-ı Âlî'de toplanan şehir uleması, "Sinan Paşa salıverilmezse kitaplarımızı Divan'da yakar ve memleketini terk ederiz" şeklinde tepkisini gösterince Sultan onu serbest bırakmış ve kendilerine teslim etmiştir. Ulemanın tepkisi dinince Sultan onu Seferihisar kadılığı ve medrese idaresiyle görevlendirdi ve aynı gün İstanbul'dan gitmesini istedi. Peşinden bir tabip göndererek Sinan Paşa'nın aklî dengesini yitirdiğini ve onu tedavi etmesini istedi. Sultan'ın isteğiyle tabip ona bir ilaç içirmeye ve her gün kırk değnek vurdurmaya başladı. Molla Hüsameddin, Sinan Paşa'ya yapılan işkenceyi öğrendiğinde Sultan'a mektup yazarak bundan vazgeçmesini, aksi taktirde memleketi terk edeceğini söyledi. Her gün yapılan işkenceye son verildi ancak Sinan Paşa Seferihisar'da anlatılması zor bir perişanlık ve hüzün içinde yaşadı. Molla Sinan Seferihisar'dayken Sultan İkinci Mehmet vefat etti ve tahta çıkan İkinci Beyazıt yine Edirne Daru'l-Hadis medresesine gönderdi ve yüz dirhem yevmiye tayin etti. Edirne'de 891/1486 senesinde vefat ettiğinde evinde banyoda yakacak odunu bile yoktu. Çektiği yokluğun nedeni aşırıya varan cömertliğiydi. Molla Sinan Paşa'nın çok güzel yazılmış Türkçe bir münacatı ve evliya menkıbelerine dair bir eseri vardır.[38]

Molla Ahmed Paşa b. Veliyüddin el-Hüseynî (öl. 1496): Veliyüddin-zâde Ahmed Paşa, II.Murad'ın kazaskeri Veliyüddin Efendi'nin oğlu olup daha çok Bursalı Ahmed Paşa olarak bilinir. *Şakâik*'deki bilgilere göre tahsilinden sonra Bursa'daki Muradiye Medresesi'nde müderris olmuş, Edirne Kadılığı yapmış, Sultan İkinci Mehmet tarafından kazaskerliğe tayin edilmiştir. İlminin yanı sıra çok yetenekli bir şair olduğundan Sultan İkinci Mehmet onu kendi hocalığına seçmiş ve yakın bir sohbet arkadaşı olmuştur. Hoş sohbet, latifeli ve konuşması güçlü bir kişiliktir. Daha çok Türkçe yazdığı şiirlerinde fesahat, belagate baskındır. Sultan'ın Ahmed Paşa'ya çok düşkün olduğu, onu vezirliğe kadar yükselttiği ancak aralarında geçen bir olaydan sonra görevinden aldığı belirtilir. Vezirliğin ardından saraydan uzaklaştırılmış; Tire, Ankara ve Bursa gibi şehirlere emir olarak tayin edilmiştir. Hicri 902'de Bursa Emiri iken vefat etmiş ve Bursa'da defnedilmiştir. Türbesinin girişin-

36 (Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 140. İlmî anlamda olduğu kadar şiir anlamında da başarılı olduğu kaydedilen Hayalî için "şâir-i sâhir" (büyücü şair) denilmiştir. Arapça şiirlerinin Türkçe ve Farsça şiirlerinden üstün olduğu kaydedilmiştir. (Gülçiçek Akçay, "Molla Hayalî", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayali-semseddin-ahmed.)

37 Sinan Paşa'nın babası Molla Hızır Bey, İstanbul'un ilk kadısıdır. (Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 100.

38 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 162. *Tazarru'-nâme* ve *Tezkiretü'l-Evliyâ* isimli eserlerinden söz edilmektedir. Köprülü'ye göre çeşitli eserleri olmakla birlikte Sinan Paşa'ya Türk edebiyatındaki yerini kazandıran eserleri bunlardır. (M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Ankara, Akçağ Yay., 2004), 383.

de ölüm tarihi, Bursa şer'î mahkemesi vekili Mehmet b. Eflatun tarafından yazılan bir şiirle[39] kaydedilmiştir.

Ahmed Paşa hiç evlenmediği için nesli yoktur. Bu yüzden bazı kimseler tarafından oğlancılıkla suçlanmıştır. Taşköprüzâde, babasının Molla Hocazâde'den Ahmed Paşa ile ilgili şunları naklettiğini yazmıştır: "Birlikte Edirne'yi gezerlerken Ahmed Paşa Hocazâde'ye "Cimânın zevkini birçok kimseye sordum, tarif edemediler. Siz büyük bir âlimsiniz, belki siz tarif edebilirsiniz" diye sorunca Hocazâde bunun tarif edilemeyeceğini ancak deneyimle bilinebilen bir şey olduğunu söyler ve balın tadını örnek verir. Hocazâde, aralarında geçen bu konuşmadan sonra "İşte o zaman iktidarsız olduğunu anladım" dedi."[40]

Karamanlı Nizâmî (öl. 1470?): *Şakâik*'de şair Karamanlı Nizâmî'ye, babası Molla Veliyüddin Karamanî'nin biyografisinde yer verilmiştir. İlgili bölümde Molla Veliyüddin, şair Nizamî'nin babası olarak tanıtılır. Nizamî, babası henüz hayattayken vefat etmiştir. Buna çok üzülen Molla Veliyüddin, vaazları sırasında oğluna ait beyitlerden okur, hem kendi ağlar hem cemaati ağlatırdı. Vaazlarından avam-havas her kesimden insan yararlanırdı. Kimi zaman vaaz esnasında coşkuya veya hüzne kapılıp minberden düşerdi. Oğlu Nizâmî'nin şiirleri bütün Anadolu'ya yayılmış, halk tarafından benimsenmiştir.[41] Şöhreti o derece artmış ki Sultan İkinci Mehmet onu İstanbul'a davet etmiş ancak şair İstanbul'a varamadan yolda vefat etmiştir.[42]

Molla Şemseddin Aydınî (öl. 1495): Şairlikten çok belagate ve musikiye olan ilgisiyle ön plana çıkmış bir âlimdir. Anadolu ulemasından ders aldıktan sonra Acem diyarına gidip dönemin ulemasından ilim tahsil etmiş, ardından Arap diyarına giderek tahsil sürecini orada tamamlayarak Anadolu'ya dönmüştür. Özellikle belagat ve musiki alanlarında derinleşerek akranları arasında temayüz etmiştir. Nağme bilgisiyle Sultan İkinci Mehmet'in ilgisini çekmiş, zamanla Sultan'ın sohbet arkadaşlarından olmuştur. Ancak Sultan'ın huzurunda yaptığı edep dışı bir davranışı nedeniyle gözden düşmüş ve saraydan kovulmuştur. Ömrünün sonlarında Sultan'ın meclisinden bu şekilde dışlandığı için büyük bir kedere kapılmış, Bursa'daki evine kapanıp yalnızca parası bittiğinde insan içine çıkıp etrafında biriken musiki severlere bilgilerini aktarır, karşılığında yeterli bir para kazanınca tekrar evine kapanarak vefatına kadar bu şekilde yaşamıştır. Yetime adlı bir kızı dışında kimsesi olmayan Molla Şemseddin, büyük zatlara takdim edilmek üzere Arapça, Farsça ve Türkçe kasideler yazardı. Yazdığı kasideler baştan sonra tashif edildiğinde ortaya hiciv çıkardı. İlm-i edvâra[43] dair yazdığı eserler, günümüzde (Kanuni dönemi) bu ilmin ehli arasında yaygındır.[44]

Molla Melihî (öl. 1495?): Aslen Aydın vilayetindendir. Anadolu ilim tahsilinden sonra Acem diyarına gitmiş, orada Molla Abdurrahman Camî ile birlikte ders almıştır. Anadolu'ya dönmüş, fethedildiği dönemde İstanbul'a yerleşmiştir. Taşköprüzâde'nin ifadesiyle "Yüce Allah'ın inayetinden mahrum kalmış ve ölünceye

39 Şiir metni, bu çalışmadaki metinlerle ilgili bölümde bulunmaktadır.

40 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 181. Oğlancı olmakla suçlanan ve rakipleri tarafından padişaha gammazlanan Ahmed Paşa, bir süre sarayda hapsedilmiş, Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem redifli kasideden sonra bağışlanmış, küçük bir memuriyetle Bursa'ya sürgün edilmiştir. Ahmed Paşa'nın mesnevisi yoktur ancak kaside ve gazellerinde kendi döneminin en lirik ve başarılı şairidir. Gibb'e göre Osmanlı şiiri gerçek anlamda Ahmed Paşa ile başlamıştır denilebilir. (E.J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*, (Ankara, Akçağ Yay., 1999) 331.) Bursalı Mehmed Tahir de Ahmed Paşa için "Şuarâ-yı Osmâniyye'nin ser-firâzı ve Bursa'nın medâr-ı iftihârı olup en evvel eş'âr-ı Türkîye letâfet veren ve Osmanlı şuarâsı içinde ilk önce fahriyye inşâd eyleyen bu zattır." der. (Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi Yay., 2016), 495).

41 15 ve 16. yüzyıl şiir mecmualarında çok sayıda şiirinin bulunması, Nizâmî'nin çok rağbet gören bir şair olduğunu göstermektedir. Şiirlerinin çoğu nazîre olan Nizâmî, bu alanda usta kabul edilir. (A. Azmi Bilgin, "Karamanlı Nizâmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/karamanli-nizami.)

42 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 186.

43 "Edvâr": Musikide usul ve nagamât edvârı. (Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İstanbul 1317, s. 197, "edvâr" md.) Musikide makam ve usuller daire şeklindeki şemalarla gösterildiği için daire kelimesinin çoğulu olan "edvâr" denmiştir. (Muallim Nâcî, *Lugat-ı Nâcî*, İstanbul: İkdâm Matbaası, 1308, s. 85, "edvâr" md.)

44 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 189. Mahlası Nahîfî olan Şemseddin Aydınî, Bağdat ve Tebriz gibi şehirlerde başta musiki olmak üzere çeşitli ilimleri tahsil ederek 1444'te başarılı bir müzisyen olarak Bursa'ya dönmüştür. Kaynaklarda Nahîfî'nin ilm-i edvâra dair kıymetli eserleri olduğu kaydedilmiş ancak bu eserlerin isimlerinden bahsedilmemiştir. (Gülçiçek Akçay, "Nahîfî", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nahifi-semseddin-semsii-aydini)

kadar şarap müptelası olarak yaşamıştır." Taşköprüzâde, babası Molla Muslihuddin Mustafa'dan şunları nakleder: "Molla Melihî, Cevherî'nin *es-Sıhâh* adlı eserini tümüyle ezberlemişti ve ihtiyaç olduğunda ilgili bölümü ezberden okurdu" der. Yine bir zattan şunları nakleder: "Acem diyarında Molla Abdurrahman Camî'yi ziyarete gitmiştim. Anadolu'ya gitme niyetim olduğunu söylediğimde, İstanbul'da yakın arkadaşı Molla Melihî'ye hediye etmek üzere bana bir risale verdi. Molla Abdurrahman'ın arkadaşı olduğuna göre çok salih bir zat olduğunu düşündüm. İstanbul'a gidip Melihî'yi meyhanede bulduğumda çok şaşırdım ve risaleyi kendisine verdim ancak bu risaleye layık olmadığını söyledi ve gözyaşları içinde onu geri verdi."

Rivayete göre Sultan İkinci Mehmet, Melihî'nin elbiseciler pazarında şarap içtiğini ve insanların üstüne döktüğünü duyunca ona şarap satılmasını yasaklamış, aksi hâlde davrananları ölümle korkutmuştur. Melihî'ye 15 dirhem yevmiye bağlayarak onu ıslah etmeye çalışmıştır. Bir süre şarabı bırakarak züht ve takvaya yönelmiştir. Bir gün Melihî'yi sarhoş görenler onu Sultan'a şikâyet etmişler, Sultan ağzının şarap kokmadığını fark ettiğinde Melihî, şarabı içmediğini, vücuduna zerk ettiğini söyleyerek Sultan'ı güldürmüştür. Sultan İkinci Mehmet vefat ettikten sonra Molla Melihî eskisinden daha ağır müptela olmuştur.[45]

Molla Hamdi Çelebi (öl. 1503): Akşemseddin hazretlerinin en küçük oğlu Molla Hamdullah Hamdi, zâhit ve halktan uzak yaşamayı seven bir zattı. Türkçe manzumeler yazmada çok hünerliydi. Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Züleyha gibi meşhur kıssaları manzume hâline getirmiş, ayrıca Peygamber efendimizin doğumunu da manzume hâlinde yazmıştır. Bu manzumelerin hepsi de şiir erbabı arasında kabul görmüş eserlerdir.[46]

Molla Câmî (öl. 1492): Abdurrahman b. Nureddin Ahmed, Horasan kazalarından Cam'da[47] doğduğu için Camî olarak tanınır. Devrinin ilimde en yüksek mertebeli âlimlerinden biri olmuştur. Hâce Ubeydullah'ın yoldaşı olmuş ve ona gerçek anlamda intisap etmiştir. Eserlerinin birçoğunda Hâce Ubeydullah'ın sıfat ve menkıbelerine yer vermiş, ona olan sevgisini her fırsatta dile getirmiştir. Molla Camî'nin ilmi ve fazileti dört bir yana yayılmış, Sultan İkinci Beyazıt değerli hediyeler göndererek kendisini İstanbul'a davet etmişti. Horasan'dan çıkıp Anadolu'ya doğru yola çıkmışlar, Hemedan'a vardıklarında Molla Camî Anadolu topraklarına giremeyeceğini, oralarda taun hastalığı çıktığını öğrendiğini söylemiş ve Sultan'ın affını istirham ederek davete icabet etmemiştir.

Molla Şemseddin Fenâri, "Hakikat ilimlerini arayanlar Kelamcılar, Sufiler ve Hikmet ehlidir. Bu zümreler arasında bir muhakeme yapmak gerekir." deyince oğlu Molla Muhyiddin Fenârî, "Bu değerlendirmeyi ancak Molla Camî yapabilir." demiş, bunun üzerine Sultan İkinci Mehmet Molla Camî'ye değerli hediyeler göndererek bu konuda bir risale yazmasını istemiştir. Bu risale İstanbul'a ulaştığında Sultan İkinci Mehmet vefat etmişti. Molla Muhyiddin Fenârî, bu risalenin babasından kendisine miras kaldığını söyler. Rivayete göre zorba Erdebiliyye taifesi (Safeviler) Horasan'a hücum ettiklerinde Molla Camî, oğlunun naaşını kabrinden çıkarıp başka bir vilayete defnetmiştir. Safeviler işgal sırasında oğlunun mezarını bulup naaşını bulamayınca mezarın tahtalarını yakmışlardır. Molla Camî'nin Farsça manzum eserleri, geçmiş şairlerin eserlerinden bile üstün görülmüştür. Manzum ve mensur pek çok eseri vardır. Herat'ta vefat etmiş, şu mısra ile ölümüne tarih

45 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 189. Şakâik dışındaki kaynaklarda memleketi için Sinop, Kastamonu ve Tokat gibi farklı şehirler gösterilmiştir. İstanbul'da hoşsohbetiyle ve hitabet kabiliyeti ile dikkat çekmiş, Ahmed Paşa vesilesiyle Fatih'in sohbet arkadaşları arasına girmiştir. Nazire mecmualarında pek çok şiirine rastlanan Melihî'nin divanı veya başka bir eseri olup olmadığı bilinmemektedir. (M. Fatih Köksal, "Melîhî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/melihi-mdbir.)

46 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 200. Akşemseddin'in en küçük oğlu olan Mehmed Hamdullah, on iki yaşında babasını kaybetmiş, *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin sebeb-i telif kısmında abilerinden himaye görmediğini, aksine çok eziyete maruz kaldığını, bu nedenle Hz. Yûsuf'u iyi anladığını yazmıştır. *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisini II. Bayezid'e sunmuş ancak kendisinden herhangi bir alaka görmeyince eserde padişahı övdüğü bölümü çıkararak kötü talihinden şikayet ettiği bir bölüm yazmıştır. Hemen tüm tezkirelerde Hamdi Çelebi'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin, bu kıssanın o zamana kadar yazılmış en iyi versiyonu olduğu konusunda ortak bir kanaat vardır. (Zehra Öztürk, "Hamdullah Hamdi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1997, https://islamansiklopedisi.org.tr/hamdullah-hamdi.)

47 Nişabur yakınlarında olup bugünkü Afganistan sınırları içinde yer alır.

düşülmüştür: "Ve men dehalehu kâne âminen".[48]

Dede Ömer-i Ruşenî (öl. 1487): Dönemin Hak ariflerinden Ruşenî lakabıyla tanınan Aydınlı Dede Ömer, gençliğinde Bursa'da ilim tahsil ettiği zamanlar eğlenceye düşkün olması ve insanları hicvetmesiyle tanınırmış. Daha sonra ilim tahsili için İran diyarına doğru yola çıkmış, Karaman diyarına vardığında orada ağabeyi Şeyh Alaeddin Halvetî ile görüşmüş, huzurunda tövbekâr olarak Şirvan'a gitmiş ve Seyyid Yahya Şirvanî'nin hizmetine girmiştir. Eski hâlleri tamamen değişmiş, riyazet ve nefs cihadına odaklı bir hayat yolunu benimsemiştir. Tebriz valisi Uzun Hasan ve hanımı Selçuk Hatun onu çok sevmişler, orada onun için bir zaviye inşa ettirmişler ve Ruşenî uzun süre bu zaviyede yaşamış, o diyarda şöhret bularak ahâlînin ve ileri gelenlerinin gözdesi olmuştur. Ancak Baba Nimetullah Nakşibendî'nin naklettiğine göre ölüm döşeğindeyken kendisini ziyaret etmiş, bu ziyarette zaviyeyi kabul ettiği ve ahâlîye liderlik etmek durumunda kaldığı için oldukça üzgünmüş.[49]

Molla Şair Sinan (öl. ?): Sultan II. Bayezid dönemi âlimlerinden Molla Sinanuddin Yusuf, "Şair Sinan" lakabıyla bilinir. Hemen tüm zamanını ilme ayırırdı. İlmini büyük âlim Molla Hüsrev'den almıştı. Sadru'ş-şerîa'nın Şerhu'l-vikâye'si üzerine yazdığı hâşiyeleri talebeler arasında gayet makbuldür.[50]

Molla İzarî (öl. 1496): Sultan İkinci Beyazıt dönemi âlimlerinden İzarî lakaplı Germiyanlı Molla Kasım, *Hüsrev ü Şirin* şairi Molla Şeyhî'nin kız kardeşinin oğludur. Molla İzarî, fazilet ve kemal ehli Molla Abdulkerim'in hizmetine girmiş, tahsilini tamamlayıp önce Amasya'da, sonra Ebu Eyyub Ensarî Medresesi, İstanbul'da Kalenderhâne Medresesi, Edirne Çifte Medresesi gibi medreselerde müderrislik yapmış, son olarak Sahn medreselerinden birinde müderris olmuş ve bu görevdeyken vefat etmiştir. Merhum çok zeki, sağlam karakterli, isabetli öngörüsü olan biriydi. Oldukça güzel Farsça ve Türkçe şiirleri vardır.[51]

Molla İdris (öl. 1520): Molla İdris b. Hüsameddin Bitlisî, Acem emirlerinin divanlarında musahhih olarak çalışırdı. Erdebilî (Safevi) fitnesi çıkınca Anadolu'ya göç etmiş, Sultan İkinci Beyazıt'ın kanatları altında huzurlu bir hayat sürmüştür. Sultan, Osmanoğulları'nın tarihini yazmasını ferman buyurunca eşsiz nitelikte bir eser ortaya çıkarmıştır. Üslup ve ifade bakımından öncekileri aşmış, sonra gelen edebiyatçıların hiçbiri de bu eserin seviyesine ulaşamamıştır[52]. Molla İdris'in sayısız Arapça ve Farsça kasidesi, farklı ve ilginç konularda

48 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 211. Fars şiirinin en büyük son üstadı sayılan Molla Camî, mensup olduğu Türk çevresinden dolayı Türklerle sıkı ilişkiler içinde olmuş, eserleri henüz şairin sağlığında Türk âlemine yayılmış, önemli eserleri Türkçeye çevrilmiş ve Türk edebiyatı üzerinde önemli izler bırakmıştır. Gençlik yıllarından hayatının sonuna kadar öğrenmek ve öğretmekten geri durmamış, eserlerinde dünyada kitaptan daha güzel bir arkadaş bulunmadığını yazmıştır. Türk şairlerden özellikle Ali Şîr Nevâî ile yakın dost olduğu, her vesile ile Nevâî'yi takdir ettiği bilinmektedir. (Ömer Okumuş, "Abdurrahman Câmî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 1993, https://islamansiklopedisi.org.tr/cami-abdurrahman.)

49 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 213. Rûşenî'nin hayatı ve tahsili hakkında yeterli bilgi bulunmamakla birlikte henüz genç yaşlarda yazdığı melâhi türünden şiirlerin gördüğü ilgiden iyi bir ilmî ve tasavvufî ortamda yetiştiği anlaşılmaktadır. Rûşenî'nin kendi adıyla anılan Halvetiyye'nin Rûşeniyye kolu daha çok Azerbaycan ve Tebriz civarında yayılmıştır. Bununla birlikte tarikatın etkilerinin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Erzurum ve Diyarbakır gibi şehirlere kadar uzandığı düşünülmektedir. Rûşenî Divan'ının Türkiye ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde yetmiş nüshası bulunmaktadır. (Münire Kevser Baş, "Dede Ömer Rûşenî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ruseni-dede-omer.)

50 *Şakâik*'de Şair Sinan'ın şiirle ilgisinden söz eden herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 225. Germiyanlı'dır. Rivayete göre Sultan II. Murad, Sinan ile hemşehrisi Şeyhî'den Hüsrev ü Şîrîn yazmalarını istemiş, Sinan yazdığı bin beyti sununca padişah çok beğenmiş ve şaire sınırsız bağışta bulunmuştur. Elde ettiği ganimetle memleketine dönerken yolda eşkiyalar tarafından soyulmuş, çok üzüldüğü bu olayın üstünden çok geçmeden vefat etmiştir. (Mehmet Fatih Köksal, "Sinân", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sinan.)

51 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 229.

52 İdrîs-i Bitlisî, babasıyla birlikte gittiği Diyarbakır ve Tebriz'de aklî ve dinî ilimleri tahsil etmiş, Akkoyunlu sarayında hükümdar çocuklarına eğitim vermiştir. Şeyh İsmail Akkoyunlu Devleti'ni ortadan kaldırdıktan sonra onu Tebriz'e davet etmiş ancak o bu teklifi reddedip Osmanlı'ya sığınmıştır. II. Bayezid zamanında Osmanlı sarayında büyük itibar görmüş, padişahın talebiyle "*Heşt Bihişt*" adını verdiği Osmanlı tarihini 30 ayda tamamlayıp padişaha sunmuş, karşılığında elli bin akçe ile ödüllendirilmiştir. *Şakaik*'te bahsi geçen bu eserle Bitlisî, tarih yazımına edebiyatı sokup süslü yazma geleneğinin ilk temsilcisi olmuş, Farsça kaleme aldığı bu eserle Osmanlı'da İran ekolünü de başlatan kişi olmuştur. (Abdülkadir Özcan, "İdrîs-i Bitlisî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2000, https://islamansiklopedisi.org.tr/idris-i-bitlisi.

yazılmış sayılamayacak kadar risalesi mevcuttur. Döneminin görülmedik ve benzeri zor bulunur türden bir bilgini olan Molla İdris, Sultan Süleyman Han devrinin başlarında vefat etmiştir.[53]

Molla Tâcizâde Cafer Çelebi (öl. 1515): Mahmut Paşa Medresesi müderrisliği yapmış ancak saraya yakın olmak istediğinden Sultan İkinci Beyazıt onu Divân-ı Âlî musahhihliğine tayin etmiştir. Görevi sırasında emirler gibi davranmış, Sultan'ın himayesinde lüks ve refah içinde yaşamıştır. Ancak kıskanç insanların hasedi yüzünden Sultan Beyazıt devrinin sonlarında görevinden azledilmiş ve evi yağmalanmıştır. (Taşköprüzâde, bu olayın nedenlerine değinmek istemediğini, zira kitabın buna uygun olmadığını belirtir.) Yüz dirhem maaşla emekliye ayrılması istenmiş ancak bunu reddetmiştir. Sultan Selim tahta çıkınca kendisine bazı beldelerin kadılığı görevi verilmiş, o da kabul etmiştir. Sultan Selim onu yeniden Divân-ı Âlî musahhihliğine getirmiş, daha sonra Anadolu kazaskerliği görevi vermiştir. Ancak -açıklaması kitabın maksadını aştığından- anlatamayacağımız bir olay yüzünden katlini emretmiştir. Türkçe şiirleri ve nesirleri oldukça güzel ve şiir erbabı arasında kabul gören eserlerdir.[54]

Molla Tâcizâde Sadî Çelebi (öl. 1533): Tâcizâde Cafer Çelebi'nin kardeşidir. Devrin önemli hocalarından ders almış, hocaları arasında tam bir kabul görmüş, erdemleri dört bir yanda anlatılmıştır. Taşköprüzâde, babasının Sadi Çelebi hakkında söylediği şu sözlere yer verir: "Ömrü boyunca hiç yalan söylememiştir desem yalan söylemiş olmam!" Gerçek anlamda hak ederek müderris olmuş, Bursa'daki Muradiye Medresesi'nde, İstanbul'daki Ali Paşa Medresesi'nde, daha sonra da Sahn Medreselerinden birinde çalışmıştır. Arapça ilimleri başta olmak üzere birçok ilimde yetkin bir âlim, salih, cömert ve dürüst bir insandı. Arapça oldukça güzel kasideleri vardır. Öyle ki bu kasideleri okuyanlar büyük Arap şairlerinden birine ait olduklarını düşünebilirler. Belagatin zirveye çıktığı Arapça nesirleri de vardır. *Nesefî Akaid*'ni çok güzel ve akıcı bir dille manzum hâlde yazmıştır.[55]

Seyyid Mahmut (öl. 1536): Babası Seyyid Abdullah, Sultan İkinci Beyazıt'ın hocasıydı. Babasının ölümü üzerine yetim kalmış, salih bir zat tarafından büyütülmüştür. Tahsilini tamamladıktan sonra tasavvuf yoluna girmiş, Sultan İkinci Beyazıt tarafından nakîbüleşraf olarak tayin edilmiş, vefat edinceye kadar bu görevde kalmıştır. Yoksul ve düşkünleri canıyla ve malıyla gözeten, cömert ve sağlam karakterli biriydi. Şiir alanında yetenekliydi. Türkçe yazılmış çok sayıda güzel kasidesi vardır. Bunlar hem havas hem avam arasında kabul görmüş şiirlerdi.[56]

Şeyh Davud (öl. 1509): Mudurnu kasabasındandır. Rivayete göre 'Kızıl Ahmet' lakabıyla bilinen Emir Ahmet ona bir mektup göndererek tasavvuf ehli arasında bilinen beş daireyi yazmasını istemiş, Şeyh Davud

53 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 247.

54 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 251. II. Bayezid Amasya'da şehzâde olarak eğitim alırken onun müşavirleri arasında bulunan ve meşhur bir Osmanlı ailesine mensup Tâcî Bey adında biri vardı. Bu Tâcî Bey'in oğulları Cafer ve Sâdî saray çevresinde iyi bir eğitim alarak yetişmişler ve yüksek bir kabiliyet gösterdiklerinden hızla yükselmişlerdir. Bu kardeşlerden Cafer Çelebi Bayezid'in en çok ilgi gösterdiği ve zaman zaman saray kurallarına aykırı şekilde makamını yükselttiği devlet görevlilerinden biri olmuş, bu nedenle çoksa haset uyandırmıştır. Kadınlara düşkünlüğüyle bilinen Cafer Çelebi, bu gibi konularda din ve hukuk ölçülerini zorlamıştır. Taşköprüzâde'nin bahsetmeyi uygun bulmadığı olaylardan biri, ulemadan seçkin bir zatın karısına tutkuyla bağlanan ve bu tutkuyu en önemli eseri *Hevesnâme*'de dile getirmesinden sonra yaşadığı sorunlar olmalıdır. En büyük hâmisi Bayezid'in vefatından sonra şair çok zor günler yaşamış, evi yağmalanmış ve nihayet Yavuz Sultan Selim'in emriyle idam edilmiştir. Yavuz'un idam gerçekleştikten sonra çok pişman olduğu ve bu kararına engel olmadıkları için yanındakileri azarlandığı bilinmektedir. (E.J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi I-II*, (Ankara, Akçağ Yay., 1999) 472.)

55 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 252. İstanbul'da önemli medreselerde müderris olarak çalıştığı, çeşitli vesilelerle Sultan Bayezid'e kasideler sunduğu bilinmektedir. Ağabeyi Cafer Çelebi Yavuz Sultan Selim'in emriyle öldürülünce naaşını almış ve ağabeyinin yaptırdığı mescidin haziresine defnettirmiştir. Arapça şiirleri, Türkçe, Arapça ve Farsça düşürdüğü tarihler ve çeşitli mektupları Sa'di Çelebi Mecmuası isimli bir derlemede yer almaktadır. (İsmail E. Erünsal, "Tâcî-zâde Sâdî Çelebi", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tacizade-sadi-celebi.)

56 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 255. II. Bayezid'in 1494'te hocası Seyyid Abdullah'ın oğlu Seyyid Mahmud'u maaşlı olarak tayin etmesiyle birlikte nakibüleşraflık makamı kurumsal bir yapıya dönüşmüştür. Bu tarihe kadar görevliler devletten düzenli maaş almaz ve "nâzır" unvanıyla anılırlardı. (Ş. Tufan Buzpınar, "Nakîbüleşraf", TDV İslâm Ansiklopedisi, 2006, https://islamansiklopedisi.org.tr/nakibulesraf.)

sülukun yedi dairesini açıkladığı büyük bir kitap yazmıştır. Arapça ve Türkçe karışık yazdığı bu manzum esere *Gülşen-i Tevhîd* adını vermiştir. Bu eser süluk ehli arasında çok değer verilen bir kaynaktır. Taşköprüzâde, Şeyh Davud'un kerametleriyle ilgili bir arkadaşının hatırasına yer vermiştir: "Temyiz çağına vardığımda dilimde bir tutukluk oluşmuştu ve konuşamıyordum. Babam beni Şeyh Davud'a götürerek ondan dua etmesini istedi. O da benim için dua etti ve tükürüğünü ağzıma koyarak beni gönderdi. Eve vardığımda artık konuşabiliyordum."[57]

Şeyh Baba Yusuf (öl. 1512): Şeyh Baba Yusuf Seferihisarî, Hacı Bayram Veli tarikatına mensup, insanları etkileme gücü çok yüksek olan bir şahsiyetti. Bayezid Camii'nin açılışında minbere çıkarak yaptığı vaaz oldukça etkili olmuş, kendisini dinleyen üç Hristiyan içeri girerek Müslüman olmaya karar vermiştir. Sultan İkinci Beyazıt Şeyh Baba Yusuf'u çok sevmiş, onunla baba-oğulluk akdi yapmıştır. Memleketine dönen Baba Yusuf'a rüyasında Hacer-i Esved'in yanında manzum bir kitap yazdığı gösterilmiştir. Daha önce hiç manzume yazamayan Şeyh, manzume yazmayı öğrenmiş, Sultan İkinci Beyazıt'la görüştükten sonra rüyasını gerçekleştirmek üzere Mekke'ye gitmeye karar vermiştir. Sultan kendisine bizzat kendi el emeğinden bir miktar altın vererek Allah'ın Resulüne selam göndermiş ve gönderdiği altınların türbenin kandiline yağ alımında harcanmasını istemiştir. Şeyh Sultan'ın dileğini yerine getirmiş, haccını tamamladıktan sonra orada bir yıl kadar ikamet ederek tıpkı rüyasında buyurulduğu gibi Hacer-i Esved'in kenarında manzum kitabını yazmıştır. Yüce Allah orada yüreğini daha önce hiç bilmediği bilgilere açmış, bunların hepsine yer verdiği kitabı gerçekten dolu bir eser olmuştur.[58]

Molla Kemal Paşazâde (öl. 1534): Molla Şemseddin Ahmet b. Süleyman b. Kemal Paşa, başlangıçta asker zümresine katılmış ancak âlimlerin emirlerden daha üstün tutulduğunu fark ettiğinde ilim yoluna girmeye karar vermiştir. Tahsilini tamamladıktan sonra Edirne, Üsküp ve Sahn medreselerinde müderrislik yapmış, daha sonra Edirne kadılığı, ardından Anadolu kazaskerliği yapmıştır. Bu görevinden azledilmiş, ardından Edirne'de müderrislik ve sonra İstanbul müftülüğü görevlerine atanmıştır. Vefat ettiğinde İstanbul müftüsü olarak görev yapıyordu. Zamanının tamamını ilme adayan oldukça üretken bir âlimdi. Yüz kadar risale, vefat nedeniyle tamamlayamadığı bir tefsir ve önemli eserlere şerhler ve haşiyeler yazmıştır. Bunların yanı sıra Farsça ve Türkçe nazım ve nesir yazımında da çok güçlüdür. Gülistan kitabına benzer Farsça *Nigâristan* adlı bir eseri vardır. Eserlerinin tamamı ilim ehli arasında kabul görmüştür. Bunun nedeni maksadını çok özlü bir şekilde anlatabilen sade bir dile sahip olmasıdır. Yaşadığı dönemde dünyanın eşsiz varlıklarından ve yüksek bilgi kaynaklarından biriydi.[59]

Molla Dâbbe Çelebi (öl. 1533): Molla Mehmet Şah b. Molla Mehmet b. Hacı Hasan, babasından ve devrin âlimlerinden tahsil gördükten sonra İstanbul'daki Davud Paşa Medresesi, Edirne'deki çift medrese, Sahn medreselerinden birinde ve Bursa'daki Muradiye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Arapça ilimlerinde, aklî ve şer'î ilimlerin hepsinde söz sahibiydi. Vaktini tamamen ilme ayıranlardandı. İlimle meşgul olduğu anlarda öyle hâller yaşardı ki şu zamanda (on altıncı asır) yaşayanların inanmasını beklemek yanlış olur. Yukarıda bahsi geçen ilimlerin yanı sıra şiir, nesir, tarih, fıkra ve menkıbeler konusunda da oldukça yetenekliydi. Bunların yanında sayısız haşiye ve risalesi vardı ancak vefatından sonra bunlar kaybolmuştur.[60]

57 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 276.

58 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 277. *Mevhûb-ı Mahbûb* isimli bu mesnevi, Şeyh Baba Yusuf'un en önemli eseridir. Yaklaşık sekiz bin beyitten oluşan eser dinî-tasavvufî mahiyette bir nasihat-nâmedir. (Ahmet Tanyıldız, "Şeyhoğlu Yûsuf", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yusuf-seyhoglu-seyh-baba-yusuf.)

59 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 284. II. Bayezid'e lalalık yapan babası Kemal Paşa'ya nispetle Kemalpaşazâde olarak bilinir. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı kamuoyunu Safeviler'e karşı hazırlamak niyetiyle Şah İsmail'in akidesini ve kendisini eleştirmek üzere bir risale yazmış, bu risalede Şiîlerle savaşmanın cihad sayılacağını yazmıştır. 1526'da Zenbilli Ali Efendi'den boşalan şeyhülislamlık makamına getirilmiştir. Ürettiği eserlerle Osmanlı ilim ve kültürünün en büyük temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. Kemalpaşazâde, şiiri hikmetli söz olarak görmüş ve fayda sağlamasını umarak şiir yazmıştır. Bu nedenle şiirlerinde derin hayallere, süslü ifadelere pek tesadüf edilmez. (Şerafettin Turan, "Kemalpaşazâde", TDV İslâm Ansiklopedisi, 2022, https://islamansiklopedisi.org.tr/kemalpasazade#1.)

60 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 288.

Molla Paşa Çelebi Yegânî (öl. 1532?): Tahsilini tamamladıktan sonra Bursa'daki Kapluca Medresesi'ne tayin edilmiş, daha sonra Edirne'deki Halebî ve Darü'l-hadis medreselerinde görev yapmıştır. Bütün ilimlerde söz sahibi ve sürekli dinî ilimlerle meşgul olan halim selim bir zattı. Sağlığı bozulduğundan fazla eser telif edememiştir. Şiir bilgisine sahip olup Türkçe şiirler yazardı.[61]

Molla Ümmü Veledzâde (öl. 1543): Asıl adı Molla Abdülaziz'dir. Tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul, Bursa, Edirne ve Trabzon'da müderrislik ve kadılık yapmış, Halep Kadılığı'na tayin edilmişse de daha sonra Amasya müftülüğüne alınmıştır. Ömrünün sonlarında ayakta duramaz hale gelmiştir. Arapça ilimlerinde ihtisas sahibi, herkesi hayırla anan, edebi yönü kuvvetli biriydi. Çok fasih ve beliğ Arapça şiirler yazardı.[62]

Molla Şerif Abbasî (öl. 1556): Molla Şerif Abdurrahim Abbasî, Mısır'da doğmuş, orada edebiyat, belagat, tefsir ve hadis ilimlerini tahsil etmiş, Sultan İkinci Beyazıt döneminde Mısır sultanı Gavrî'nin elçisiyle birlikte İstanbul'a gitmiştir. Sultan Beyazıt İstanbul'da kalmasını istemiş ancak o Mısır'a dönmüştür. Sultan Gavrî'nin devleti çökünce İstanbul'a ikinci kez gelmiş, orada kendisine maaş bağlanmış ve yüz yaşlarında vefat edinceye kadar İstanbul'da yaşamıştır. Merhum edebî ilimlerin tamamını ve tefsir ilmini iyi bilirdi. Tarih, münazara, kaside ve Arapça edebî metinler konusunda derinlikli bir ilme sahipti. Çok güzel metinler ve şiirler yazardı. İlmiyle ve edebî duyarlılığı ile Allah'ın yeryüzündeki bereketlerinden biriydi. Sayısız kasideleri ve nesirleri vardır.[63]

Molla Mehmet b. Molla Fâzıl: (öl. 1514 sonrası): Tam adı Molla Mehmet b. Molla Fâzıl b. Hacı Hasan'dır. Tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'daki Vezir Mahmut Paşa Medresesi'ne tayin edilmiş, daha sonra çeşitli beldelerde kadılık yapmıştır. Zeki ve aklî ilimler konusunda kapsamlı bilgiye sahip biriydi. Gündelik hayatında tuhaf ve lükse düşkün biriydi. Hizmetçileri çoğaltmayı ve refahı severdi. Bu nedenle müderrisliği bırakıp kadılığa yöneldi. Sultan Selim Han İran seferinden döndüğünde onu karşılayanlar arasında bulunuyordu. O sıralar Kütahya Kadılığı görevindeydi. Sultan Selim mollanın üzerinde emirlerin giydiği türden gösterişli kıyafetler görünce kendisine emirlik verdi. Nesir yazımı, şiir ve tarih konusunda çok bilgili bir âlimdi.[64]

Molla Nihanî (öl. 1520): Taşköprüzâde, Molla Nihânî'nin daha çok lakabıyla tanındığı için gerçek adını bulamadığını söyler. Eşrâftan bir zatın azatlısı olup ilim tahsili sırasında büyük âlimlerle tanışma fırsatı bulmuş, Üsküp'te ve İstanbul'daki medreselerde müderrislik yapmıştır. Fazilet sahibi ve bütün ilim dallarında yetkin bir âlimdi. Aynı zamanda Arapça, Farsça ve Türkçe hem nazım hem nesirde yetenekli bir edebiyatçıydı. Taşköprüzâde bu bilgilere, Nihanî'nin oldukça fasih ve beliğ bir Arapça şiirini gördüğünü de ekler.[65]

Molla Haydar (öl. 1520): Şair Hayâlî'nin yeğeni olup annesi Fenârî ailesine mensuptur. Anadolu'da ve Mısır'da eğitim almış, Sultan Orhan Gazi'nin ve Sultan İkinci Mehmet'in vakıflarının mütevelliliği görevlerine tayin edilmiştir. Merhum hoş sohbet, şakacı, akıllı, Arapça nazım ve nesirde yetkin bir zattı. Bu bakımdan meclis ve toplantıların süsüydü.[66]

Şeyh Lâmiî Çelebi (öl. 1532): Lâmiî adıyla bilinen Şeyh Mahmut b. Osman b. Ali Nakkâş, henüz küçük yaştayken Timur'un Bursa'yı ele geçirmesi üzerine dedesi tarafından Maveraünnehir'e götürülmüş, Ali orada nakkaşlık sanatını öğrenmiş ve Anadolu'da nakışlı eyerleri yapan ilk kişi olmuştur. İlim ve tasavvufta ileri mertebelere ulaşmış, Şeyh Emir Buhârî'nin ocağında büyük kerametlere ve kutsi bilgilere nail olmuştur. Tabiatı itibarıyla Türkçe nazım ve nesre meyilliydi. Manzum ve mensur pek çok eser telif etti. Osmanlı

61 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 299.

62 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 299.

63 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 301.

64 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 308.

65 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 309.

66 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 309.

diyarında meşhur olan bu eserler, avam ve havas arasında makbul eserlerdir. Bursa'da medfundur.[67]

Molla Hafız (öl. 1550): Tam adı Molla Hafızuddin Mehmet b. Ahmet b. Adil Paşa olup İran sınırındaki Berdaa vilayetindendir. Henüz çocukken Tebriz'de bütün ilimleri okumuş, daha genç yaşta meziyetleri dillerde dolanır olmuştur. Yaşadığı bölgenin İsmail b. Erdebil'in eline geçmesi üzerine Anadolu'ya göçmüş, kısa zamanda namı yayılmış, Sultan İkinci Beyazıt kendisine Ankara taraflarında bir medrese vermiştir. İznik ve İstanbul'daki medreselerde çalışmış, Sahn medreselerinden birinde ve sonrasında Ayasofya Medresesi'nde müderrislik görevlerine tayin edilmiştir. Birçok telifat, şerh, hâşiye ve sayısız risale yazmıştır. Gece ve gündüz yorulmuş ancak onun kalemi yazmaktan, dili okumaktan yorulmamıştır. Aklî ilimlerin bütün dallarına vâkıf, edebî türlerin hepsinde maharetliydi. Menkıbeleri, tarihleri, Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri ezbere bilirdi.[68]

Kadızâde (öl. 1524): Molla Zahiruddin Erdebilî; Sultan Selim Han Tebriz'e girdiğinden onu da beraberinde İstanbul'a götürmüş ve maaş bağlatmıştır. Sonraları Sultan Süleyman'ın Mısır'daki naibi Vezir Ahmet Paşa'yla birlikte Mısır'da idam edilmiştir. Nesir ve nazım başta olmak üzere birçok ilimde söz sahibiydi. İbn Hallikân'ın *Tarih*'ini Farsçaya tercüme etmişti.[69]

Molla İbn Şeyh Şebüsterî (öl. 1525?): Şebüsterizâde adıyla ünlenen Molla, künyesiyle tanındığından tam ismi bilinmiyor. İran diyarından olup orada tahsil görmüş, Arapça ve aklî ilimlerde maharet kazanmıştı. Daha sonra Anadolu'ya gelmiş, Sultan Süleyman Han kendisine otuz dirhem yevmiye bağlatmıştı. Sultan Süleyman Han döneminin başlarında vefat eden Molla Şebüsterizâde, altmış beyitten oluşan Farsça bir kaside yazmıştı. Kasidedeki her beytin bir mısraı Sultan Süleyman'ın cülus tarihini, diğer mısraı ise Rodos Kalesi'nin fetih tarihini işaret ediyordu. Ayrıca muamma hakkında yazdığı Farsça risalesindeki kaidelerden her biri Sultan Selim Han'ın ismi üzerine örneklendirilmişti. Molla yakışıklı, uzun boylu, sağlam karakterli ve hoşsohbet bir gençti.[70]

Molla Ubeydullah Çelebi (öl. 1530): Anne tarafından Fenârî ailesine mensup olan Molla Ubeydullah b. Yakub, tahsilini tamamladıktan sonra çeşitli beldelerde kadılık yapmış, daha sonra Halep şehrine kadı olarak atanmıştır. Hafızası çok kuvvetliydi; Kur'an-ı Kerîm'i altı ayda ezberlemişti. Çok cömert biriydi, öyle ki şu zamanda bile -Kanuni dönemi- onun gibi kerem sahibi birini bulmak mümkün değildir. Ulaştığı büyük mevkiye ve yüksek gelirlerine rağmen cömertliği nedeniyle genelde borçlu yaşardı. Rivayete göre on bin cilde yakın eserden oluşan bir kütüphaneye sahipti. Kaside-i Bürde için yazdığı şerh, bildiğim ve gördüğüm şerhlerin en güzellerindendi.[71]

Molla Ahizâde Aydınî (öl. 1530?): Molla Sinanuddin Yusuf Ahizâde Aydınî, İran diyarına göçmüş ve Allame Celaleddin Devvanî'den ders almıştır. İstanbul'daki Murat Paşa, Üsküp İshakiye ve Edirne'deki Halebî medreselerinde müderrislik yapmış, daha sonra Trabzon'a müftü olarak tayin edilmiştir. Bütün ilimlerde, fakat özellikle edebî ilimlerde söz sahibi bir zattı. *Miftahu's-Sekkâkî*'yi kısmen şerh etmişti. Tez canlı, içi dışı bir samimi bir insandı. Kalbinin temizliğinden olsa gerek aklına geleni hemen söyleyen, söz ve hâllerinde dalgın biriydi.[72]

Molla İshak Çelebi (öl. 1537): Molla İshak Üskübî, önemli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Şam kadısı olmuş, vefatına kadar bu görevde kalmıştır. Dili fasih, nüktedan ve dürüst bir insandı. Sayısız latife ve

67 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 315. Emir Buharî (öl. 1516) hazretlerine intisap ederek Nakşibendî tarikatına girmiştir. Bu tarikata girmesinin başlıca nedeni eserlerinden çok etkilendiği Molla Camî ile Ali Şîr Nevâî'nin Nakşibendî olmalarıdır. Lâmî özellikle Molla Camî'den o denli etkilenmiştir ki önemli eserlerini Türkçeye tercüme yoluyla kazandırmasından dolayı "Câmî-i Rûm" olarak ünlenmiştir. (Günay Kut, "Lâmî Çelebi", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, 2021, https://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/lamii-celebi-mahmud-osman.)

68 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 326.

69 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 330.

70 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 330.

71 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 337.

72 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 338.

tarihî olay hafızasında kayıtlıydı. Türkçe çok güzel şiirler ve nesirler yazardı. Eş ve çocuğu yoktu. Dünyanın gösterişine ve süsüne iltifat etmezdi.[73]

Molla Deli Birader (öl. 1535?): Taşköprüzâde, Molla'nın Deli Birader olarak bilindiği için asıl adını bulamadığını söyler.[74] Merhum, aralarında Molla Muhyiddin Acemî'nin de olduğu zamanın âlimlerinden ders almış, bir süre tasavvufa meyletmişse de tabiatındaki çok renklilikten dolayı o yolda ilerleyememiştir. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra sıkılmış ve emekliye ayrılmıştır. İstanbul'da sahile yakın bir yere yerleşmiş, orada bir cami, oda ve hamam yaptırmış, hamamın gelirini caminin bakımına vakfetmiştir. Beş vakit namazını bu camide kılan Deli Birader, daha sonra Mekke'ye göçmüş ve ölene kadar orada kalmıştır. Rahmetli sahih itikada sahip hayırsever; hoşsohbet ve nüktedan biriydi. Belki bu yüzden Deli diye bilinirdi. Türkçe harika şiirler söylerdi. Güzel şiirleri olmakla beraber çok renkli tabiatı nedeniyle halk içinde yeterince saygı görmezdi.[75]

Molla Nihâlî (öl. 1544): Nihâlî mahlasıyla bilinen Molla Cafer Bursevî, müderrislik ve Galata kadılığı gibi görevler yapmış, daha sonra uzleti tercih ederek emekliye ayrılmıştır. Hoşsohbet, nüktedan ve tez canlı biri olan Molla, meclis ve mahfillerin gözde isimlerindendi. Türkçe söylenmiş ve şiir erbabı arasında makbul görülen şiirleri vardı.[76]

Molla Saçlı Emir (öl. 1556): Adı Muhyiddin Mehmet b. Abdülevvel Tebrizî olup uzun saçlarından dolayı Saçlı Emir lakabıyla tanınmıştır. Babası Tebriz kadısı idi; kendisi de babasının yanında okumuştur. Çocukluğunda Celaleddin Devvanî'yi gördüğünü, Tebriz ulemasının onun önünde saygıyla eğildiğini Taşköprüzâde'ye anlatmıştır. Babası hayattayken Anadolu'ya gelmiş, çeşitli beldelerde kadılık ve müderrislik yapmıştır. Arapça ve şer'î ilimlerde iyi bir âlim olan Molla, Arapça, Farsça ve Türkçe nesir yazımında ustaydı. Edebî sanatlara büyük meyli vardı.[77]

Molla Vâsi Alisî (öl. 1543): Molla Alaeddin Ali b. Salih, tahsil gördükten sonra Molla Abdülvâsi'nin hizmetine girerek onun muîdi olmuştur. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Bursa kadısı olmuş, bu görevdeyken vefat etmiştir. Bütün ilimlerde söz sahibi olmakla birlikte nesir yazımında çok iyiydi. *Kelile ve Dimne*'yi çok güzel bir nesirle Türkçeye tercüme etmiştir.[78]

Molla Hacı Çelebi (öl. 1538): Hacı Çelebi lakabıyla bilinen Şeyh Abdürrahim Müeyyedî'nin oğlu Molla Alaeddin, tahsilini tamamladıktan sonra Edirne ve İstanbul'daki medreselerde müderrislik yapmış, genç yaşta vefat etmiştir. Bütün ilim dallarında söz sahibi olmasının yanında Arapça ilimlerini çok iyi bilir, Arapça kasideler ve nesirler yazardı.[79]

Molla Kara Çelebi (öl. 1557): Adı Muhyiddin Mehmed b. Hüsameddin'dir. Babası Hüsameddin, Rum asıllı olup Vezir Mehmet Paşa'nın kölelerinden biri olup bazı beldelerde kadılık yapmış, oğlu Kara Çelebi de çeşitli

73 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 340. Üsküp'te doğmuş, babası İbrahim Efendi kılıç ustası olduğu için "Kılıççızâde" olarak tanınmıştır. Tahsiline Üsküp'te başlamış, Edirne'de tamamlamıştır. Çeşitli medreselerde müderrislik yapmış, Şam'a kadı tayin edildikten bir yıl sonra vefat etmiştir. Vasiyetine uyularak Şam civarındaki Kubûrü's-sâlihîn'e defnedilmiştir. Yavuz Selim ve Kanuni'nin takdir ve iltifatlarına mazhar olmuş, önemli görevlere getirildiği halde şöhret ve gösterişe itibar etmemesiyle tanınmıştır. İçten ve coşkulu gazelleri çok sevilmiş, tezkirelerde kendisinden övgüyle bahsedilmiştir. Tenkitli basımı yapılan Divan'ı için bkz. Üsküblü İshâk Çelebi, *Dîvan: Tenkidli Basım* (haz. Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri), İstanbul 1989. (Hamdi Savaş, "İshak Çelebi, Kılıççızâde", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2000, https://islamansiklopedisi.org.tr/ishak-celebi-kiliccizade

74 Asıl adı Mehmed, mahlası Gazâlî, babasının adı Durmuş'tur. (Tuba Işınsu Durmuş, "Gazâlî, Deli Birader", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2020, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gazali-deli-birader/mufid.)

75 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 341.

76 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 341.

77 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 346. Şairliğiyle ilgili tek kanıt 16. yüzyıl ortalarında yazılmış bir şiir mecmuasında yer alan ve "İslâmbol kadısı Saçlı Emîr Efendi"ye ait olduğu kaydedilen bir gazeldir. (Yunus Kaplan, "Saçlı Emîr", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2021, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sacli-emir-emiri-gisudar-muhyiddin.)

78 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 347.

79 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 349.

medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Şam ve Bursa ve İstanbul'da kadılık yapmıştır. Kelam ve fıkıh ilimlerinde söz sahibi olan Molla Kara Çelebi şiir de yazardı. Tarih ve muhadara alanlarında da oldukça geniş bilgiye sahipti.[80]

Molla Küçük Hayrettin (öl. 1539): Molla Hayrettin Hızır Ankara beldesinde doğmuş, tahsilini tamamladıktan sonra değerli Molla Sadî b. Tacî'nin hizmetine girmiştir. İstanbul, Üsküp ve Çorlu'daki medreselerde müderrislik yapan Molla Hayrettin, neşeli, nüktedan, Arapça, Farsça ve Türkçe şiirleri olan bir âlimdi.[81]

Mevlana Fikârî (öl. 1549): Fikârî lakabıyla meşhur olan Şerif Mehdi Şirazî, memleketi Şiraz'da Molla Sadreddin Hüseynî'nin oğlu Mansur'dan ders almış, Arapça, kelam, mantık ve felsefe ilimlerini ileri düzeyde tahsil etmişti. Anadolu'ya geldikten sonra da Molla Muhyiddin Fenarî'den dersler aldı. Çeşitli medreselerde müderris olarak çalışan Fikârî, belagat ve meânî ilimlerinde tam yetkinlik sahibiydi. Farsça ve Arapça oldukça makbul şiirler yazardı. (Taşköprüzâde Arapça yazdığı oldukça güzel ve akıcı bir kasidesini gördüğünü not düşmüştür).[82]

Molla Sa'yî (öl. 1512-20?): Döneminin tüm ilimlerinden nasibini almış, Arapça, Farsça, hadis ve tefsir ilimlerinde maharet kazanmış olan Molla Sa'yî, sarayda Sultan'ın hizmetkârlarının eğitimiyle görevlendirilmiş, uzun süre bu görevde kalmıştı. Hoşsohbet ve nüktedan biri olan Sa'yî, Arapça, Farsça ve Türkçe harika şiirler ve beliğ mektuplar yazardı. Sultan Süleyman Han dönemi başlarında vefat etmiştir.[83]

Molla Eminzâde (öl. 1556): Eminzâde lakabıyla bilinen Yahya Çelebi b. Emin Nureddin, İstanbul'da doğmuş, Bursa'da büyümüştür. Babası Osmanlı devletinin emirlerindendi. Molla Müeyyedzâde, Molla Kemal Paşazâde gibi zatların yanında yetişmiştir. Çeşitli medreselerde müderrislik ve Bağdat'ta kadılık yapmıştır. Taşköprüzâde, Molla Eminzâde'nin üstün ahlakı hakkında şu ifadeleri kullanır: "İnsanların kusurlarını anmaktan uzak duran vakur bir kimseydi. Edebe aykırı hiçbir hareketine şahit olmadım. Her durumda şeriat adabına göre davranırdı. Bu konuda onun kadar duyarlı birini görmedim. Dostları ve meclisinde bulunanlar, yalan ve çirkinlik kokan tek bir kelimesini bile duymamışlardır. Fakir ve garipleri seven bir insandı." Tefsir, fıkıh ve edebî ilimleri tüm dallarıyla çok iyi bilirdi. Arapça kaside yazmada oldukça yetkin, anlatımı açık, ifadeleri fasihti. Arapça ve Farsça makbul nesirler yazardı.[84]

Şeyh Abdulgaffar Çelebi (öl. 1528): Aslen Mudurnu vilayetinden olup, babası Şeyh Mehmet Şah b. Şeyh Ahmet Zeyniyye tarikatına mensuptu. Dönemin âlimlerinden ilim tahsil etti. Erken yaşlarda babası vefat eden Abdulgaffar Çelebi, gençliğinde arzularına pek düşkün biriydi. Edirne'de olduğu dönemde rüyasında babasının kendisine çok ağır bir dayak atarak cezalandırdığını görmüş, o günden sonra tövbe ederek tasavvufa yönelmiş, ardından memleketine dönerek züht ve takva üzere yaşamıştır. Taşköprüzâde onun, çoğu insanın güç yetiremeyeceği türden ağır riyazetlerine tanık olduğunu kaydetmiştir. Yakışıklı, güler yüzlü, cömert; kısaca devrin ziynetlerinden biriydi. Arapça, Farsça ve Türkçe oldukça güzel nazım ve nesirler yazardı.[85]

İbn Seyyid Murtaza (öl. 1549): Şerif Abdulmuttalip b. Seyyid Murtaza'nın babası İran diyarındandı. Nesebi sahih şeriflerden, Hüsn-i hattıyla meşhur bir hattattı. Yazdığı birbirinden güzel mushaflar, sultanlar ve valiler arasında büyük rağbet görürdü. Anadolu'da nakibüleşraf olunca oğlu Seyyid Murtaza da onun yanında kaldı. O da babası gibi hüsn-i hat yazardı. Arapça ve Farsça nesirler, Farsça ve Türkçe şiirler yazardı. Bursa'da vefat eden Seyyid Murtaza, sohbetleri esnasında ilginç nükteler ve şiirler paylaşan, bunlarla halkın ilgisini çeken

80 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 352. Hecrî mahlasıyla yazdığı şiirlerinin yer aldığı divan için bkz. Zülfe, Ö., (2011). *Kara Çelebî Muhyiddîn Mehmed Dîvân İnceleme Metin Çeviri Dizin*, Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kültür Eserleri.

81 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 357.

82 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 362.

83 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 362.

84 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 364.

85 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 371.

hoş sohbet biriydi.[86]

Taşköprüzâde Ahmed Efendi (öl. 1561): Taşköprüzâde, eserinin en sonunda 521. âlim olarak kendi biyografisine yer vermiştir. Özel hayatı, tahsili ve meslek hayatı hakkında öne çıkan bilgiler şunlardır:

Eserinde kendisi hakkında yazmak konusunda tereddüt etmiş ancak daha sonra "Eskilerin dediği üzere efendilerin huzurunda hizmetkârların da anılması gerekir." şeklinde mütevazi kişiliğine uygun bir açıklamayla ve yine son derece mütevazi bir dille kendine dair yazmaya karar vermiştir. 901 yılı Rebiü'l-evvel ayının on dördüncü gecesinde doğmuştur. Adının Ahmet b. Mustafa b. Halil olduğunu; babasının, gördüğü bir rüya üzerine kendisine Ahmet adını verdiğini söyler. Temyiz yaşına geldiğinde ailesiyle Ankara'ya taşınmışlar ve orada Kuran öğrenmeye başlamıştır. Babası ona "İsâmeddin" , abisine de "Nizâmuddin" lakabını vermiştir. Daha sonra Bursa'ya geri dönmüşler, babası onu "Yetim" lakaplı Molla Âlim Alaeddin'e emanet edip İstanbul'a gitmiştir. Birlikte tahsillerini ilerlettikleri bir dönemde abisi müzmin bir hastalığa yakalanıp 914 yılında vefat etmiştir. Babası Amasya Hüseyniye Medresesi'ne tayin edilince ailece oraya gitmişler, bu süreçte babası onun eğitimiyle özellikle ilgilenmiştir. İlk defa 931 yılında Dimetoka Medresesi'ne müderris olarak tayin edilmiştir. Babası İstanbul'da 935 yılında vefat etmiş, kendisi de Üsküp'teki İshak Paşa Medresesi'ne tayin edilmiştir. Daha sonra İstanbul'a nakledilerek çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. 952 yılında Bursa'ya kadı olarak tayin edilmiş, 958 yılında İstanbul kadılığı görevine getirilmiştir. Kadılık görevinin ilmî faaliyetlerine engel olduğunu, 961 yılında görme yetisini önemli ölçüde yitirdiğini yazmıştır. Allah'ın inayetiyle sahip olduğu ilimlere dair 30 küsür risale yazmıştır. Terceme-i hâlinin dua bölümüne geçmeden önce, gözlerinin zayıflamasından dolayı kitabı başkasına yazdırdığını, 965 Ramazan ayının sonuna rastlayan cumartesi günü İstanbul'da kitabın tamamlandığını kaydetmiştir.[87]

2.1.3. Biyografiler Hakkında Değerlendirmeler

Osman Gazi'den başlayarak Fatih dönemine kadar olan ilk altı tabakada şiirle ilgilenen 14 âlim tespit edilmiştir. Yıldırım Bayezid'in oğlu Mehmet Çelebi dönemine ayrılan beşinci tabakada yer alan biyografilerde şair yönü olan herhangi bir âlim kaydedilmiştir.

Kuruluş döneminden Fatih dönemine kadar olan 14 âlim/şair biyografisinden yalnızca Yıldırım Bayezid dönemindeki Molla Fenârî ve II. Murad dönemindeki Molla Hızır'ın vefat tarihlerine yer verilmiştir. Kadı Burhaneddin Ahmed'in H. sekizinci yüzyıl sonlarında savaşta öldürüldüğü bildirilmiş, Hacı Bektaş Veli için ise "Sultan Murad döneminin tanınmış şeyhlerinden olduğu bilgisi" verilmiştir. Geri kalan biyografilerde herhangi bir tarih bilgisi bulunmamaktadır.

Orhan Gazi dönemi âlimleri arasında zikredilen Ahî Evran, eserdeki en kısa biyografilerden biridir; hakkındaki bilgiler dönemin sufi şeyhlerinden biri olduğu, güzel nefeslere ve büyük kerametlere sahip biri olduğundan ibarettir. Yunus Emre hatalı olarak Yıldırım Bayezid dönemi sufilerinden biri olarak kaydedilmiştir. Kuruluş dönemi âlimlerinden hakkında en fazla ve tafsilatlı bilgi verilen âlim, Yıldırım Bayezid dönemi âlimlerinden Molla Fenârî olmuştur. II. Murat dönemi âlimlerinden Molla Hızır Bey de eserde geniş yeri olan biyografilerden biridir.

Fatih, II. Bayezid, Yavuz Selim ve Kanuni dönemlerini içeren son dört tabakada 45 âlim/şair biyografisi tespit edilmiştir. Bunlardan 27 âlimin vefat tarihi verilmiş, 18 biyografide tarih bilgisi bulunmadığı tespit edilmiştir. İdam edilerek öldürüldüğü bildirilen âlimlerden Kadızâde'nin (Kanuni dönemi) idam edildiği tarih bildirilmiş; II. Bayezid dönemi âlimlerinden Tâcizâde Cafer Çelebi'nin idam tarihi eserde kaydedilmemiştir.

Toplam 59 biyografiden 29'unda vefat tarihi bulunurken 30'unda ya genel bir tarih verilmiş (Sultan Selim Han dönemi sonlarında vefat etmiştir.. gibi) ya da hiç tarih verilmemiştir.

86 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 372.

87 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 380. Çeşitli şiir mecmualarında şiirlerine yer verilen Taşköprüzâde, münazara ilmi hakkında yazdığı *Risâle fî âdâbi'l-bahs ve'l-münâzara* adlı eserine *Şerhu âdâbi'l-bahs ve'l-münâzara* isimli manzum bir şerh de yazmıştır. (Berra Kepekci, "Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin Müfredat Yazımına Katkısı Bağlamında Manzûmetü Âdâbi'l-bahs ve'l-münâzara li-Taşköprî-zâde", *Tahkik İslami İlimler Araştırma ve Neşir Dergisi*, s. 122 (Haziran 2023), 119-147.)

Bazı biyografiler birkaç cümleden oluşurken bazı biyografiler sayfalar sürmektedir. Uzunca anlatılan biyografilerde söz konusu âlim hakkındaki çeşitli rivayet ve kıssalara yer verildiği görülmektedir. Yükselme dönemindeki ulemadan hakkında en uzun ve tafsilatlı bilgi verilenler Fatih dönemi âlimlerinden *Tazarru'nâme* yazarı Molla Sinan Paşa ile Taşköprüzâde'nin terceme-i hâli olan biyografilerdir.

Taşköprüzâde'nin son derece zarif ve bilge kişiliğinin, *Şakâik*'in dil ve üslup özelliklerini belirlediği görülmektedir. 520 âlim hakkında bilgi verirken, aralarında özellikle kendi döneminde yaşamış âlimlerden sevmediği veya fikir ve yaşantısını beğenmediği isimler olması çok muhtemeldir. Ancak o hiç kimse hakkında olumsuz ifadeler kullanmamıştır. Anlatmak zorunda kaldığı en kötü durumlar için bile "Allah merhametiyle yargılasın!" şeklinde dua ettiği görülmektedir. Mesela Kanuni dönemi şairlerinden Molla Tâcizâde Cafer Çelebi'nin idamına yol açacak kadar ayyuka çıkmış saray dedikoduları hakkında "Olayın sebeplerine burada girmek istemiyoruz." gibi sözlerle bilgi vermekten kaçınmıştır. Yaşam tarzıyla en tepki çeken isimler hakkında bile şefkatli bir dil kullanmış ve kötü alışkanlıklarından dolayı bağışlanmaları için dua etmiştir.

Eserde âlimlerin karakterlerinden söz ettiği kısımlarda cömertlik Taşköprüzâde'nin en çok vurguladığı hasletlerin başında gelir. Gösterişli kıyafetlere, mala ve menfaate değer vermeyen âlimlerden de hayırla bahsetmiştir. Bununla birlikte cimriliğiyle bilinen, mevki ve servet düşkünlüğü ön planda olan, gösterişli kostümlerle hükmetmeye hevesli olan âlimler hakkında da bilgi vermiş ancak olumsuz yargılarda bulunmamıştır.

Taşköprüzâde'nin 66 yıllık ömrünü nasıl geçirdiği ve nasıl bir karaktere sahip olduğu konusunda otobiyografisi önemli bilgiler vermektedir. Buna göre o, okumaktan, yazmaktan ve üretmekten hiç vazgeçmemiş, görme duyusunu kaybettikten sonra bile başkasına yazdırarak eser vermeye devam etmiştir. Son derece seçkin bir ulema ailesinden gelmekle birlikte üstünlük hissine hiç kapılmadığı kullandığı dil ve üsluptan anlaşılmaktadır.

2.2. Şakâik-i Nu'mâniyye'deki Şiir Metinleri

Taşköprüzâde, ulemânın hayatından, dinî ve ilmî faaliyetlerinden söz ederken bazen bahsi geçen âlimin yazdığı, bazen âlim hakkında bir başkasının yazdığı şiir metinlerine yer vermiştir. Nadir olarak da anlattığı durumu, olayı veya kişiyi nitelendiren ve yazarı bilinmeyen şiir metinleri paylaşmıştır.

521 biyografi arasında toplamda yirmi manzume tespit edilmiştir. Bunlardan dört tanesi nispeten uzun olmakla birlikte on altı tanesi bir veya iki beyitlik manzumelerdir. Manzumelerin Türkçe tercümeleri metnin atmosferini yansıtabilmek adına şiir formunda yeniden yazılmıştır. Bu tercümelerde Muharrem Tan[88] ve Yazma Eserler Kurumu'nun[89] tercümelerinden yararlanılmış, metinlerin Arapça asılları dipnotta gösterilmiştir.

2.2.1. Şiir Metinleri

Şakâik-i Nu'mâniyye'deki biyografilerde yer yer karşılaşılan, farklı nazım biçimleriyle yazılmış, en uzunu on altı beyitlik kaside, en kısası tek beyitlik müfredlerden oluşan şiir metinlerinin başlıkları bulunmamaktadır. Metnin kim tarafından kime ve hangi amaçla yazıldığı gibi bilgilerden yola çıkılarak her metne açıklayıcı bir cümle ile başlık oluşturulmuştur.

- *Molla Şemseddin Fenârî'nin Şeyh Abdullatif b. Ganim'e gönderdiği kaside*

Osmanlı Devleti'nde şeyhülislamlık ünvanı verilen ilk âlim Molla Fenârî, Şeyh Zeynuddin el-Hâfî'nin halifesi Şeyh Abdullatif el-Ganim el-Kudsîye Anadolu'ya gelmesi vesilesiyle şu kasideyi yazmıştır:

Anadolu'ya ayak bastın, ey gelenlerin en iyisi

Yolun, tüm uyuyanların yollarının en yücesi

88 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007).

89 Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Çev. Muhammet Hekimoğlu, Ed. Derya Örs, (İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yay. 2019).

Anadolu fethedildiğinden beri gelmemişti böylesi
Bu diyarda ki onunla doğruya erer ilim sahipleri

Diğer insanlardan seçilmiş olanın yolunu izleyerek
Gaffar olana yöneldin tüm âlemden dönerek

Tam da uygun olarak Zeynuddin lakabı verilen
Abdullatif b. Ganim diye isimlendirilen

Hayatına yemin olsun ki Fenârî'nin oğlu ilim talibidir
Ancak benim eksikliğim, zorunlu olanı söylemek zaruridir

Şiddetli bir özlem onun diyarına yöneltiyor beni
Ömrümün kalan ufkuna doğru, kararlılık ve azmimi

Hizmetkâr Kudüs'te bekliyor ümitle
Her gizlinin ardındaki sırrı bulayım diye

Kalk ve asrımızda değerli olan bilgiyi ilet
Ve yaşadığın sürece ona selam et

Razı ol ve ganimet bilerek bir âlime hizmet et
Ta ki muradına eriş ve mertebeni yücelt90

- *Şeyh Abdullatif b. Ganim'in Molla Fenârî'ye cevap olarak gönderdiği kaside*

  Ey bu asrın önderi, yönetenlerin en hayırlısı
  Resulullah'ın şeriatıyla, ve hüküm verenlerin en iyisi

90 قدمت بلاد الرومي خير قادم بخير طريق جل عن كل نائم
فمنذ فتوح الروم لم يأت مثله إلى ملكه يهدى به كل عالم
على مسلك المختار من سائر الورى إلى حضرة الغفار من كل عالم
يلقب زين الدين قد صح كاملا ويسمى اذا عبد اللطيف بن غانم
لعمرك إن ابن الفناري طالب ولكن تقصيري لملزوم لازم
وقد حثني شوق شديد لأرضه لأقصى بقايا العمر هذا عزائم
وانتظر المخدوم في القدس راجيا لجمعي بجمع السر عن كل هائم
فقم واستلم خبرا يعز بعصرنا وسلم له مادمت حيا بقائم
ورض واغتنم واخدم سبيلا لعارف تنل بغيتا تعلو على كل خادم

Çünkü sen ilim ve takvada yeganesisin asrın
Ve şüphesiz en cömerdisin zamanın

Sen dinin ışığısın, belki de güneşisin
İlminle insanlara yol gösterdin, ey âlemin hayırlısı

İlim deryasında takva gemilerine bindin
Dik duran ve diz çöken tüm akranlarını geçtin

Sen hangi şehre girsen orası hayat bulur
Orada uyuyanlar varlığınla doğrulur

Sen kaybolsan da ışığın gizlenmez
Dünyanın ufkunda parlayan güneşsin sen

Mevlâ'dan dileğim daim olsun varlığınız
Cinnî ve Âdemî talebenize ulaşsın feyziniz

Ant olsun ki şiirim, manzumenize cevap olmaktan acizdir
Hassan'ın şiirine, Hâtem'in cömertliğine cevap vermek gibi muhâldir

Şiirime lütfedip göz atacak olursanız
Onu şairlerin nazarından korumalısınız

Zira şöyle denilmesinden haya ederim;
Tüm övgülere layık İbn Fenârî'ye cevap vermiş İbn Ganîm91

91 ألا يا إمام العصر يا خير قائم/ بشرع رسول الله يا خير حكيم
لأنت فريد العصر في العلم والنّهى/ وأنت وحيد الدهر أكرم جازم
وأنت ضياء الدين بل أنت شمسُه/ بعلمك ساد الناس يا خير عالم
ركبت محيط العلم في سفن التقى/ ففقت على الأقران جاث وقائم
فأنت إذا ما كنت في بلدة أمست/ وأيقظ يقظان بها كل نائم
فإن غبت لا يخفى ضياك وإنّما/ حضرت فأنّت الشمس في أفق عالم
سألت إلهي أن يديم بقاءكم /يفيض على الطلاب جنّ وإدم
لعُمرك شعري في جوابك عاجز/ كنظم لحسان وكفّ لحاتم
قريضي إذا ما فاز منك بنظرة/ فلابدّ ان تخفوه عن كل ناظم
فإني لأستحي إذا قيل إنه/ أجاب مديح ابن الغنازي ابن غانم

(Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Çev. Muhammet Hekimoğlu, Ed. Derya Örs, (İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yay. 2019) 63.

- *Molla Hızır Bey'in Şeyh el-Cezerî'ye gönderdiği kıta*

İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'a atanan ilk kadı olan Molla Hızır Bey, Şeyh Ebu'l-Hayr Muhammed İbnü'l-Cezerî'nin faziletini anlatmak için şu manzumeyi yazmış ve ona göndermiştir:

Onun nezdinde şiirle övme imkânım olsaydı eğer
Bin kitap telif ederdim onu methetmeye değer

Lakin o içinde her sanatın olduğu bir deniz gibidir
Nazmım edebiyat denizine bir inci armağan etmektir[92]

- *Şeyh el-Cezerî'nin yukarıdaki şiire cevap olarak gönderdiği kıta*

Senin nazmının incisinde coşkun bir yücelik deryası vardır
Şiirinin incileri edebî eserlerin boynunda bir gerdanlıktır

İncinin denizde oluşması ma'lumun i'lamıdır
Denizin incide görünmesi ise hayrete şayandır[93]

- *Şeyh Abdullatif Makdisî'nin hâtiften geldiğini söylediği kıta*

Makdisî'nin ifadesine göre Bursa'da halvete girdiği ilk gün gaipten gelen ses bir beyit okur. Bu beyitteki her kelimenin ilk harfi (Arapça harfler) bir arifin adına işaret eder. Beyti okuyan ses, bu yirmi dört kişinin cennetten bir topluluk olduğunu söyler. Bu kişiler sırasıyla Abdullah Makdisî, Zeynuddin Hâfî, Abdurrahman Şirbinî, Yusuf Acemî, Hasan Şimşîrî, Mahmut Isfahanî, Nurettin el-Natanzî, Ömer Sühreverdî, Ahmet Gazalî, Nessac Ebu Ali, Kurkan Ebu Ali, Ebu Osman el-Mağribî, Ebu Ali el-Kâtib, Abu Ali Rubârî, Cüneyd-i Bağdâdî, Seriyyü's-Sekatî, Maruf el-Kerhî, Ali b. Musa el-Rıza, Musa el-Kâzım, İmam Cafer es-Sâdık, Muhammed el-Bakır, Zeynelâbidin, İmam Hüseyin, İmam Ali b. Ebu Talib'dir.[94]

Ey gönül dostlarım, şerefimin süsü yükseldi
Varlığının nuru bu gizli yolda kıymetlendi

92 لو كان في بابه للنظم مفخرة / ألفت في مدحه ألفا من الكتب
لكنه البحر في كل الفنون فما / إهداء در إلى بحر في الأدب

93 في در نظمك بحر الفضل ذو لجب / ودر نظمك عقد في طلي الأدب
الدر في البحر معهود تكونه / والبحر في الدر يبدي غاية العجب

(Bkz. Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Çev. Muhammet Hekimoğlu, Ed. Derya Örs, (İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı yay. 2019) 87.

94 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 825.

Silindi tüm izler, sırrımı açmak mübah oldu zorluk anında
Ruhumun akışı taşan deniz gibi coşar elini uzattığında[95]

- *Molla Hızır Bey'in yazdığı müstezat*

Ey yaradılışındaki inceliklerle dostluğu fetheden;
varlığının güzelliğinde,
Davranışlarındaki sanatlarla çılgın ruhumu uyandırdın;
ey varlığımın cenneti,
Yanak, ben, zülüflerin ve yüzündeki aydınlık;
çevrelemiş çehreni,
Çılgınlık nasıl da perdelendi arzularla;
her yandan,
Dilin ifade imkânları daralsa şayet;
bir önemi yok bunun,
Gönlümdeki ifadeler gözyaşlarımla yazıldı;
talihsizliğimi anlatan,
Gözyaşlarım kapında sel gibi akmıştı;
gece gündüz durmadan,
Dilenciye merhamet en değerli iyiliktir;
mahşer meydanında
Kavuşmanın aksine sabretme süresi hep başa sardı;
yine de vaadin bana yetti,
Âşık kavuşmanın lezzetini hep tenhada yalnızken yaşadı;
tatlı suyu zikretti
Toprağıma bedeninin bir parça gölgesi bile düşse;
ey gönül dostum,
Kemiklerim ve kalıntılarım mezardan seni selamlar;
sona erince ömrüm
Yazdıklarımda bahsettiğim o örnek kişi;
incelikle seni anlatan,
Karanlıklarda onu içtiği söylenen Hızır;

95 علا زين عزّي يا حبائب مهجعا / نجيا على نهجٍ غلا نوع كونه
عفا كلّ رسمٍ جاز سرّي متى عنى / كفاه جريٍ بحرٍ زها حين عونه

(Taşköprülüzâde, 2019, 125).

âb-ı hayattan[96]

- *Molla Hızır Bey'in Ucâletu Leyleteyn isimli kasidesinin baş ve son kısımları*

Molla Hızır Bey'in *Kaside-i Nûniyye* adını verdiği şiirlerinden biri de iki gecede alelacele yazdığı için *Ucâletu Leyleteyn* adını verdiği şiiridir; *Şakâik*'te bu şiirin matla beyti ile son bölümüne yer verilmiştir.

Aşk, aramızdaki uzaklığı arttırdıkça arttırdı

Nihayet doğu ile batı arasındaki mesafeye vardı

Dikkat edin ey Sultanım, şiirim / Bir veya iki gecenin acele işidir

Derslerim ve meşguliyetlerimle / Uğraşırken ayırmadım iki saat bile[97]

- *Molla Siraceddin'in, hocası Molla Hocazâde Muslihuddin Mustafa için yazdığı kıta*

Taşköprüzâde bu iki beyti Hocazâde'nin *Kitâbu't-Tavzîh*'in kapak kısmında kendi el yazısıyla yazılmış halini gördüğünü belirtir. Hocazâde bu beytin yanına şu notu kaydetmiştir: "Bunlar kıymetli kardeşim merhum Siraceddin Efendi'nin, zalim vezirin düşmanlığı karşısında ne yapacağını bilemeyen fakir hakkındaki beytidir."[98]

Ey efendim, itiraf yüzleri size yönelir

İnayetler umulur, ancak hatalar görünür

Fazilet burcunda yücelmiş burnundan aksıran

96 يا من ملك الأنس بلطف الملكات ~ في حسن الصفات
حركت جنوني بفنون الحركات ~ يا جنة ذاتي
العارض والخال وأصداغك خفت ~ أطرافك محياك

والجنة كيف احتجبت بالشهوات ~ من كل جهات
إن ضاق على الوسع عبارات لسان ~ لا عبرة فيها

في القلب نكات كتبت بالعبرات ~ تحكي نكباتي
قد سال على بابك أنهار دموعي ~ ليلاً ونهاراً

فالرحم على السائل أولى الحسنات ~ يوم العرصات
كرر عدة الوصل وصلها بخلاف ~ فالوعد كفاني

والصب يرى لذته في الفلوات ~ من ذكر فرات
لو مر على ترنبي من جسمك ظل ~ يا مؤنس روحي

حيّاك من القبر عظامي ورفاتي ~ من بعد وفاتي
في خطي إذ أنقل من فيه مثال ~ يحكيك بلطف

من شاريه الخضر روي في الظلمات ~ عن عين حياة

(Taşköprülüzâde, 2019, 165).

97 لقد زاد الهوى في البعد بيني / وبين البين بعد المشرقين
ألا يا أيها السلطان نظمي / عجالة ليلة أو ليلتين
مع الاشغال في أيام دروسي / وما فارقت شغلي ساعتين
(Taşköprülüzâde, 2019, 167).

98 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 133.

Duymaz "Yerhamukellah" duasından[99] başka kelâm[100]

- *Hocazâde Muslihuddin Mustafa'nın şer'î bir kararın başına yazdığı kıta*

Bursa şer'î mahkemesi kâtibi ve vekili Muhammed b. Eflatun, katip sıfatıyla yazdığı gerekçeli bir kararı onay için Hocazade'ye götürür. Hocazade inceledikten sonra hokka ve divit isteyince katip, yazdığı metinde yaptığı hataların ortaya dökülecekten endişe eder ancak Hocazade ona çok iyi yazdığını söyler ve kararın başına şu beyitleri yazar:[101]

Bu kitabın satırlarında yazılan her şey
Benim nezdimde doğrudur, bilâ-şek

Mustafa b. Yusuf onu etmiştir kitâb
Rabbinden umarak güzel bir sevâb

Yetkilinin emriyle kitap tasdik edilmiştir
En doğrusunu bilmek Allah'ın işidir[102]

- *Molla Hayâlî'nin Vezir Mahmut Paşa'ya gönderdiği kıta*

Molla Hayâlî, Filibe Medresesi'nde otuz dirhem yevmiyeyle müderrislik yaparken o dönem Gelibolu'da kadılık yapan Hacızâde Hasan, Vezir Mahmut Paşa'nın isteğiyle Bursa Muradiye Medresesi'ne atanmıştı. Bu atamayı haksız bulan ve duruma içerleyen Hayâlî, Vezir Mahmut Paşa'ya bir mektup göndermiş ve Hacızâde Hasan'ı kastederek yazdığı beyitlerde durumu eleştirmiştir.[103]

Son zamanlarda olan garip bir vaka
Nazzam'ın 'tafra'sının doğruluğunu gösterecek sana
Ve geçmiş filozofların fikirlerini çürütecek

99 Metnin orijinalinde geçen "teşmît" kelimesi, aksıran kişiye "yerhamukellah" şeklinde duayla karşılık vermektir. (Muallim Nâcî, *Lugat-ı Nâcî*, İstanbul 1308, s. 380, "teşmît" md.) Teşmît, Müslümanların birbirine karşı sorumlu oldukları İslâmî bir muaşeret kuralı kabul edilmiş, yerine getirilmediği taktirde kıyamet gününde talep edileceği bildirilmiştir. (İsmail Lütfi Çakan, «Aksırma», *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/aksirma (02.04.2026).

100 وجوه اعتراف قد عنت لك سيدي ويورجى عنايات و يظهر تعنيت
وتعطس عن أنف من الفضل شامخ وليس يرى غير الشماتة تشميت

(Taşköprülüzâde, 2019, 225).

101 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 137.

102 ما هو المسطور في طي الكتاب / صح عندي خاليا عن ارتياب
مصطفى بن يوسف قد حرره / راجيا من ربه حسن الثواب
المولّى فيه ممّن أمره / نافذ والله أعلم بالصواب

103 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 140.

Zira yılların yolu aşılabilecek tek bir anda[104]

- *Mehmet b. Eflatun'un Ahmed Paşa'nın ölümüne yazdığı tarih*

Bursa emirliği yaparken vefat eden âlim ve şair Bursalı Ahmed Paşa'nın Hicri 902 yılındaki ölümüne Bursa şer'î mahkemesi vekili tarafından yazılan tarih, türbesinin girişinde yer almaktadır.[105]

Rahman'ın övdüğü kulun nurlarıdır bu kandil
O, dünyanın kötülüklerinden kaçtı bunu bil
Çünkü o tesbih ettiği Mevla'sına hasretti
Ayrılış tarihini Ruhu'l-Kudüs bildirdi:
'Ruhunun barınağı cennetlerdedir' dedi.[106]

- *Bursalı Ahmed Paşa'nın Molla Hızır Bey'in kasidesine yazdığı nazire*

Şiirlerini çoğunlukla Türkçe yazan Ahmed Paşa, Arapça şiirler de yazmıştır. Bunlardan biri de Molla Hızır Bey'in kasidesine yazdığı naziredir:

Ey kalbimi gamze oklarıyla vuran ~ kurtulmam imkânsız
Ey canım ve hayatım kendisine feda olan ~ ölmeden zamansız

Ey gözümün nuru sevgili, kapına yazdım ~ gözyaşlarıyla bir yazı
Kalemim ve hokkamı aşkıma şahit yaptım ~ satırlarımda bul sözü

Zülüflerinin gece örtüsü misk oldu sabah ~ ey erişilmez ceylan
Yandı Çin'deki ceylanların kalbi tüttü âh ~ hasret ateşiyle yanan

104 أعجوبة في آخر الأيام / تبديك صحة طفرة النظام
وفساد آراء الحكيم لأنها / في الآن قطع مسافة الأعوام

(Taşköprülüzâde, 239 ,2019). Bu beyitlerde Basralı Mu'tezilî kelamcı İbrahim b. Sayyar en-Nazzam (ö. 845)'ın 'sıçrama teorisi'ne gönderme yapılmıştır. Eski filozoflardan özellikle Aristoteles'in hareketin sürekliliği ve arada boşluk olmaması fikrine dayanan teorisine karşı, bir cismin hareket esnasında mekânın her noktasından geçmediğini, bazen sıçrayarak ilerlediğini ifade eden 'tafra teorisi'ni geliştirmiştir (Bkz. McGinnis, "Arabic and Islamic Natural Philosophy and Natural Science", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (February, 2022); Muhammed b. İbrahim el-Hamad,"مصطلحاتفيكتابالعقائد:"المكتبةالشاملة,(2006). Beyitlerde adı geçen kişinin gereken zaman ve deneyim gerçekleşmeden önemli bir konuma sıçratıldığına vurgu yapılmıştır. Zaten Vezir Mahmut Paşa beyitleri okuyunca Hayâlî'nin bu adamı tanısa öyle düşünmeyeceğini savunmuştur. (Taşköprüzâde, Osmanlı Bilginleri, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 140 ,(2007.)

105 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 181.

106 هذه مشكوة أنوارٍ لمن / عدّه الرحمن من ممدوحه
فرّ من أدناسِ تلك الدار إذ / كان مشتاقا إلى سبّوحه
قال روح القدس في تاريخه / إن في الجنات مأوى روحه
(Taşköprülüzâde, 2019, 333).

Sendeki berrak kevser yakıyor beni bağrımdan ~ ve o suya kanan

Anlatır Hızır'dan ve kaynağı olan hayat suyundan ~ karanlık olmayan

Güzel yüzlerin gecesinde Ahmet'in dilinden ~ sözler parladı

Dualaların misk kokusu yayılır esintisinden ~ sabahla ışıldadı[107]

- *Molla Zenbilli Ali hakkında yazılan kıta*

Taşköprüzâde'nin ifadeleriyle verdiği fetvalarla zirve bir şahsiyet olan Zenbilli Ali, takva konusunda dünyada eşsiz; şer'î ve dinî ilimlerde yüce bir dağdı. Öyle ki onun defniyle ilim ve takva da defnedilmiştir. Onun hakkında yazılan ancak şairi zikredilmeyen bir şiir kaydedilmiştir:

Soruya verdiği cevaba saygıyla susulur,

Cevabı sorgulayanların çeneleri yamulur

Edep ve vakar, takva sultanının yüceliğidir

Saltanatı yoktur ancak ona itaat edilir[108]

- *Molla Abdurrahman Amâsî'nin bir risâle hakkında yazdığı kıta*

Türkçe, Farsça ve Arapça şiirler yazan, aynı zamanda hat sanatında da oldukça mahir olan Müeyyedzâde Abdurrahman Amâsî'nin başka bir âlimin yazdığı risaleyi methetmek üzere kendi hattıyla yazdığı beyitler:

İşte sana bir risâle tam usule göre

Onu makbul bulur inceleyen dikkatle

Telif edeni ta'zim eder ve der ki

107 يا رامي قلبي بسهام اللحظات ~ هيهات نجاتي
ما زلتُ فداءً لك روحي و حياتي ~ من قبل مماتي
نمّقتُ إلى بابك يا قرّة عيني ~ بالدمع كتابا
أشهدتُ على الوجد مدادي ودواتي ~ سَلْ من عبراتي
جلبابُ دُجا صُدغك مذ أصبح مسكا ~ يا ظبي حريم
قد أحرق في الصين قلوب الظبيات ~ نار الحسرات
كم تُحرق أحشاي وفي فيك زلال ~ والشارب منه
يَحكي خضراً موردُه ماءُ حياتي ~ لا في الظلمات
من أحمدَ في ليلة أصداغ مِلاح ~ لاحت كلمات
من نسَمتِها فاح بمسك الدعوات ~ جيب الغدوات
(Taşköprülüzâde, 2019, 335).

108 يدع الجوابَ لا يُراجِع هيبةً / و السائلون نواكس الأذقان
أدب الوقار و عزّ سلطان التقى / و هو المُطاع و ليس ذا سلطان

Ey hayırlı elçi ve ey hayırlı risâle[109]

- *Molla Abdurrahman Amâsî'nin vefatına düşürülen tarih manzumesi*

1516 yılı 15 Şaban Cuma günü vefat eden ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kabrinin yanına defnedilen Müeyyedzâde Abdurrahman Amâsî'nin vefat tarihi şöyle kaydedilmiştir:

Bir meseleyi çözerken vefat eden o âlime can fedâ
Cennet bahçelerinde şimdi, sevinçle etti vedâ

Makamı yücelerde, meskeni Firdevs-i âlâda
Dostları huriler ve gılmanlar, mekânı bâlâda

Diyesin ki vefat tarihini soranlara
Müeyyedzâde kavuştu rahmet-i Rahmân'a

Rabbim ardında asil bir nesil bıraksın
Onların amelleri kabrini aydınlatsın[110]

- *Molla Seyyidî Çelebi'nin bir müfredi*

Muhyiddin Seyyidî Muhammed el-Kocavî Efendi'nin bir mektupta yazdığı bir beyitte yaşlılığı şu güzel sözlerle tasvir etmiştir:

Saçlarıma yığınla kar yağdı
Karın ağırlığından belim kıvrıldı[111]

- *Taşköprüzâde'nin babası için yazdığı beyit*

Şakâik'in müellifi Taşköprüzâde Ahmed'in ilk hocası olan babası Muslihuddin Mustafa b. Halil'in biyografisinin sonunda kaydettiği beyit:

O, duyguları ve aşkı bana ilk öğreten adamdır

109 هاتيك رسالة على وفق السول / من أمعن فيها يتلقّى بقبول
يستعظم من الفها ثم يقول / يا خير رسالة و يا خير رسول

110 نفسي الفداء لحبر حلّ حين قضى / في روضة و هو في الجنات محبور
مقامه في العُلى الفردوسُ يسكنه / أنيسه في الثرى الولدانُ و الحورُ
قل اللذي يبتغي تارخ رحلته / نجل المؤيد مرحوم و مبرور
و أبْقِ من بعده ذرية نُجُبا / يزداد في قبره منهم له نور

(Taşköprülüzâde, 2019, 473).

111 نزل الثلوج على هامتي / حتى تقوّس بها قامتي (Taşköprülüzâde, 483 ,2019).

Zaten gerçek aşk daima ilk sevgiliye duyulandır[112]

- *Molla Şerif Abbâsî'ye ait kıta*

Molla Şerif Abdurrahim Abbasî, özellikle Arapça edebî metinler konusunda oldukça yetkin biriydi. Çok güzel metinler yazan, şiirler söyleyen ve harika bir hüsn-i hatta sahip bir âlimdi. *Şakâik*'de şiirlerinden şu beyitler kaydedilmiştir:[113]

Neler oluyor, halk içinde sevdiğimiz insanlar
Kadehteki köpüklerimize benziyorlar

İlk bakışta neşeli görünen yüzler
Tek sıra dizilmiş inci gibiler

Dönüp tekrar bakacak olsan
Sevinçleri olmuş hep gam[114]

- *Molla Şerif Abbâsî'den yaşlılığa dair kıta*

Zaman beni titretti, hem de çok
Zaman hem güçlü hem insafı yok

Evvelce önce yürür sonra düşünürdüm
Şimdi önce düşünüyorum ama yürüyemiyorum[115]

- *Molla Muhammed Maguşî'ye dair üç müfred*

Taşköprüzâde Tunus asıllı âlim Muhammed Maguşî' için "dünyada eşi benzeri olmayan ilim dağlarından bir dağdı. Tahsil hayatıyla ilgili bana anlattıkları, Allah'ın kolay kıldıkları dışında insan gücünün çok ötesinde işlerdi" der. Onun insanüstü bir ilme ve gayrete sahip olmasının mümkün olduğunu kaydederken bazı beyitlerden örnekler verir.[116]

Allah için imkânsız sayılmaz
Tüm âlemi tek varlıkta toplasa şaşılmaz[117]

112 هو أي أول ما عرفت من الهوى / ما الحبّ إلاّ للحبيب الأول

113 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 301.

114 ما لي أرى أحبابنا في الناس / صاروا كمثل حُبابنا في الكاس
صور تروقك عند أول نظرة / كاللؤلؤ المتناسق الأجناس
و إذا أعدت الطرف فيهم لم تجد شيأ وصار رخاؤهم للياس (Taşköprülüzâde, 651 ,2019).

115 أَزعَشني الدهرُ أيّ رعش / والدهر ذو قوّة وذو بطش
قد كنتُ أمشي ثم أعي / فاليوم أعي ولا أمش (Taşköprülüzâde, 651 ,2019).

116 Taşköprüzâde, *Osmanlı Bilginleri*, Çev. Muharrem Tan (İstanbul, İz yay., 2007), 327.

117 وليس من الله بمستنكر / أن يجمع العالم في واحد

Fazilet bakımından birbirine eşit insanlar görmedim

Öyle ki bazen bir adamın bin kişi sayıldığını fark ettim[118]

Eğer insanlardan biriysen fakat onlardan yüceysen

Misk de ceylanın kanından bir unsurdur bilirsen[119]

2.2.2. Şiirlerin Muhtevası Hakkında Değerlendirmeler

Şakâik'teki şiirlerin muhtevalarına bakıldığında, aralarında felsefi içerikli metinler de olmakla birlikte çoğunlukla ilmi yücelten, âlimin ilimdeki derinliğini ve bilgeliğini mübalağalı bir şekilde metheden metinler olduğu görülmektedir.

Molla Şemseddin Fenârî (öl. 1431) ve Şeyh Abdüllatif b. Ganim (öl. 1452), karşılıklı yazdıkları kasidelerde birbirlerinin ilim ve takva yolundaki üstün niteliklerini sıralamışlardır.

Eserdeki şiir metinlerinde karşımıza en çok çıkan isim İstanbul'un ilk kadısı olan Molla Hızır Bey'dir (öl. 1460 civarı). Molla Hızır Bey'in Şeyh el-Cezerî'ye (öl. 1412) yazdığı bir kıta; Şeyh el-Cezerî'nin buna cevap olarak yazdığı bir kıta; Molla Hızır Bey'e ait bir müstezat; *Ucâletü Leyleteyn* adını verdiği kasidesinin baş ve son kısımları; Ahmed Paşa'nın (öl. 1496) Molla Hızır Bey'in bir kasidesine yazdığı nazire olmak üzere şiir metinlerinden beş tanesi Molla Hızır Bey'le alakalıdır.

Metinlerden iki tanesi vefat tarihine düşürülen manzumelerdir. Bunlardan biri Ahmed Paşa'nın vefatına Bursa Şer'i mahkemesi vekili Mehmed b. Eflatun tarafından düşürülen tarih, diğeri de Molla Abdurrahman Amasî'nin vefatına düşürülen ve şairi bilinmeyen dört beyitlik bir tarih manzumesidir.

Taşköprüzâde'nin babası için yazdığı bir müfred; Molla Zenbilli Ali (öl. 1526) hakkında yazılan ve şairi bilinmeyen bir kıta; Tunuslu Molla Muhammed Magusî'ye dair yazılan ve şairi bilinmeyen üç müfred; Molla Siraceddin'in, hocası Molla Muslihuddin Mustafa (öl. 1491) için yazdığı kıta, hocalara duyulan hayranlık ve takdir ifadeleri içeren metinlerdir.

Molla Muslihuddin Mustafa'nın şer'i bir kararın başına, kararın doğruluğuna olan inancına dair yazdığı bir kıta ile Molla Hayalî'nin (öl. 1470-71), liyakat ilkesinin göz ardı edildiğine inandığı bir atama kararını eleştirmek üzere Vezir Mahmut Paşa'ya (öl. 1474) yazdığı bir kıta dönemin sosyal yapısına dair ipuçları veren metinlerdir.

Molla Seyyidî Çelebi ile Molla Şerif Abbasî'nin (öl. 1556) insanlık halleri ve yaşlılığa dair şiirleri kısa olmakla birlikte etkileyici metinlerdir.

Şiir metinlerinden üçü kaside, ikisi kasidenin baş ve son bölümlerinden alınmış beyitler, bir müstezat, beş müfred, diğerleri kıta formunda şiirlerdir. Şiir metinleri muhteva açısından da çeşitlilik göstermektedir. Genel itibarıyla ilmin üstünlüğü, âlimin takvada diğer insanlardan önde olması, insanlık halleri, âlimlere duyulan hayranlık ve takdir ifadeleri bu şiirlerin genel atmosferini oluşturmaktadır.

Sonuç

İlimle şiirin iç içe olduğu Osmanlı toplumunda, âlimler ve şeyhler hem kendi manevi yolculukları için hem hitap ettikleri kitlelere daha kolay erişebilmek için bir ilim ve sanat dalı olarak şiirle meşgul olmuşlardır. Osmanlı edebiyatında divan şairleri arasında medrese tahsilinden geçmeyen bir şair yoktur.

Ulemâ ve meşâyih biyografilerini içeren *Şakâik-i Nu'mâniyye*'de tasavvufî edebiyatın önemli temsilcile-

118 ولم أر أمثال الرجال تفاوتا / لدى الفضل حتى عُدّ ألف بواحد

119 و إن تفق الأنام و أنت منهم / فإن المسك بعض دم الغزال (Taşköprülüzâde, 2019, 713).

rinden Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli gibi mutasavvıf şairler ile divan şiirinin Necâti, Şeyhî, nazire ustası Karamanlı Nizâmî, *Tazarru'nâme* yazarı Sinan Paşa, Fatih dönemi şairi Bursalı Ahmed Paşa gibi usta isimleri de "molla" unvanıyla eserde yer almışlardır.

Arapça yazılmış olmakla birlikte Osmanlı sahasında yazılmış ilk tabâkât eseri olan *Şakâik*'de ulema, meşâyih ve etibbâ arasında şiir yazan veya şair olarak tanınan çok fazla isim olduğu söylenemez. Eserdeki 521 biyografi arasında şiirle bağı olan 59 isim tespit edilmiştir. Bu isimlerin bazıları eserde sadece âlim veya molla sıfatıyla zikredilir, şiir yazdığından söz edilmez. Bazı isimler hakkında şair olarak bilindiğinden söz edilir ancak şiirleri veya şairliğiyle ilgili bilgi verilmez. Molla olmasının yanı sıra şairliğiyle ön plana çıkan bazı isimler hakkında da oldukça iyi bir şair olduğu; şiirle hayatını heba ettiği; örneğin *İskendernâme* şairi olarak bilindiği gibi bilgiler verilir.

Şair oldukları tespit edilen 59 âlimden 14'ü Osmanlı kuruluş dönemine denk gelmektedir. Bunlardan Ahî Evran, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Âşık Paşa gibi isimler hakkında çok az bilgi vardır. Bu bilgiler de oldukça genel bilgilerdir. İlk 6 padişah döneminde yaşadığı belirtilen 14 âlim/şair arasından yalnızca Molla Fenârî ve Molla Hızır hakkında hem vefat tarihleri hem de yeterli bilgi verilmiştir. Fatih, II. Bayezid, Yavuz Selim ve Kanuni dönemlerini içeren son dört tabakada 45 âlim/şair tespit edilmiş, bunlardan 27 ismin vefat tarihi eserde kaydedilmiştir.

Biyografiler arasında önemli bir hacim ve içerik çeşitliliği göze çarpmaktadır. Bazı biyografiler yalnızca birkaç cümleden oluşacak kadar kısa iken, bazıları ise sayfalarca süren ve ilgili âlime dair çeşitli rivayetler ile kıssaları da içeren geniş anlatımlara sahiptir. Biyografilerde genel olarak nazik dil ile özenli bir üslup tercih edilmiştir. Kötü olaylardan bahsedilirken bile söz konusu kişi hakkında olumsuz yargılara varılmayıp bağışlanması için dua edilmiştir.

Eser boyunca biyografiler arasına serpiştirilmiş yaklaşık yirmi şiir metni incelendiğinde, bunlardan beşinin İstanbul'un ilk kadısı Molla Hızır Bey ile alakalı olduğu görülmektedir. Bunlardan üçü Molla Hızır Bey tarafından yazılmış, biri Hızır Bey'e cevaben yazılmış, biri de Hızır Bey'in kasidesine yazılmış bir nazireden oluşmaktadır. Diğer metinlerden bazıları Molla Zenbilli Ali, Molla Muhammed Magusî, Molla Muslihuddin Mustafa gibi âlimlerin faziletine dair yazılmıştır. Ayrıca iki vefat tarihine düşürülen manzume, şer'i bir kararın başına yazılan beyitler, liyakate göre yapılmamış bir atamayı eleştiren ironik bir kıta bu metinlerin muhteva çeşitliliğini göstermektedir.

Kaside, müstezat, kıta ve müfred gibi farklı nazım şekillerinde kaleme alınan ve bir kısmının şairi tespit edilemeyen bu metinlerde yüksek bir sanatın yanında derin bir tevazu ve hikmet de göze çarpmaktadır. Osmanlı devlet ve toplum yapısını temsil eden ilmiye sınıfı mensuplarının dünyaya ve insana bakışlarını yansıtan bu şiirler, ulema sınıfının sanatsal eğilimleri kadar dönemin şiir iklimini anlamak için de önem arz etmektedir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Author Details
Yazar Bilgileri

Sacide Akcan[1] (Dr. Öğr. Üyesi)

1 Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı, Diyarbakır, Türkiye

0000-0003-4013-0902 ✉ akcansacide@hotmail.com

Kaynaklar /References

Akay, Gülçiçek. «Molla Hayalî.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayali-semseddin-ahmed.

Akçay, Gülçiçek. «Nahîfî.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nahi-fi-semseddin-semsii.

Aksoy, Hasan. «Dursun Fakih.» *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1994. https://islamansiklopedisi.org.tr/dursun-fakih.

Baş, Münire Kevser. «Dede Ömer Rûşenî.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ruseni-dede-omer.

Bilgin, A. Azmi. *Karamanlı Nizâmî*. 2001. https://islamansiklopedisi.org.tr/karamanli-nizami.

Bursalı, Mehmet Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. Düzenleyen: Mustafa Çiçekler. Çeviren M. A. Yekta Saraç. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016.

Buzpınar, Ş. Tufan. «Nakîbüleşraf.» *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2006. https://islamansiklopedisi.org.tr/nakibu-lesraf.

Çakan, İsmail Lütfi. «Aksırma.» *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1989. https://islamansiklopedisi.org.tr/aksirma (erişildi: 4 2, 2026).

Çelebioğlu, Âmil. «Ahmed Bîcan.» *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1989. https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-bican.

Değirmenci, Tülün. «Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: Tercüme-i Şakâ'iku'n-nu'mânîye.» *Bilig Dergisi*, 2008: 105-132.

Donuk, Suat. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. 10 12 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/taskopruza-de-ahmed-isameddin-ebulhayr (erişildi: 03 2026).

Duran, Hamiye. «Hacı Bektaş Veli.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-

detay/haci-bektas-veli.

Durmuş, İsmail. *Tabakat.* 2010. https://islamansiklopedisi.org.tr/tabakat#1.

Durmuş, Tuba Işınsu. «Gazâlî, Deli Birader.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gazali-deli-birader/mufid.

el-Hamad, Muhammed bin İbrahim.مصطلحات في كتب العقائد. 2006.https://shamela.ws/book/156/12070?utm.

Erünsal, İsmail E. «Tâcî-zâde Sâdî Çelebi.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/tacizade-sadi-celebi.

Gibb, E.J. Wilkinson. *Osmanlı Şiir Tarihi.* Çeviren Ali Çavuşoğlu. Cilt I-II. Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.

İhsanoğlu, Ekmeleddin. *Osmanlılar ve Bilim.* İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2007.

İnalcık, Halil. *Devlet-i 'Aliyye.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.

—. *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600).* Çeviren Ruşen Sezer. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

İpşirli, Mehmet. «Çivizâde Muhyiddin Mehmed Efendi.» *TDV İslâm Ansiklopedisi.* 2019. https://islamansiklopedisi.org.tr/civizade-muhyiddin-mehmed-efendi.

—. *İlmiye.* 2000. https://islamansiklopedisi.org.tr/ilmiye.

Kaplan, Yunus. «Saçlı Emîr.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* 2021. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sacli-emir-emiri-gisudar-muhyiddin.

Karpat, Kemal. *Osmanlı ve Dünya.* İstanbul: Ufuk Kitap Yayınları, 2006.

Kepekci, Berra. «Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin Müfredat Yazımına Katkısı Bağlamında Manzûmetü Âdâbi'l-bahs ve'l-münâzara li-Taşköprî-zâde.» *Tahkik İslami İlimler Araştırma ve Neşir Dergisi*, Haziran 2023: 119-147.

Köksal, M. Fatih. «Âşık Paşa.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* 2021. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/asik-pasa-asik.

Köksal, Mehmet Fatih. «Melîhî.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/melihi-mdbir.

—. «Sinân.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sinan.

Köprülü, M. Fuad. *Türk Edebiyatı Tarihi.* Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.

Kut, Günay. «Lâmî Çelebi.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* 2021. https://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/lamii-celebi-mahmud-osman.

Matrakçı Nasuh. *Târih-i Âl-i Osman (İnceleme-Tenkitli Metin).* Düzenleyen: Erhan Afyoncu. Çeviren Göker İnan. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.

McGinnis, Jon. *Arabic and Islamic Natural Philosophy and Natural Science.* Düzenleyen: N. Zalta ve Uri Nodelman. February 2022. https://plato.stanford.edu/archives/spr2025/entries/arabic-islamic-natural.

Muallim Naci. *Lugat-ı Nâcî.* İstanbul: İkdam Matbaası, 1308 (1891).

Okumuş, Ömer. «Abdurrahman Câmî.» *TDV İslâm Ansiklopedisi.* 1993. https://islamansiklopedisi.org.tr/cami-abdurrahman.

Özcan, Abdülkadir. *eş-Şekaiku'n-Nu'mâniyye.* 2010. https://islamansiklopedisi.org.tr/es-sekaikun-numaniyye.

—. «İdrîs-i Bitlisî.» *TDV İslâm Ansiklopedisi.* 2000. https://islamansiklopedisi.org.tr/idris-i-bitlisi.

Öztürk, Zehra. «Hamdullah Hamdi.» *TDV İslâm Ansiklopedisi.* 1997. https://islamansiklopedisi.org.tr/hamdullah-hamdi.

Şemseddin Sami. *Kamus-ı Türkî.* İstanbul: İkdam Matbaası, 1317 (1900).

Tanyıldız, Ahmet. «Şeyhoğlu Yûsuf.» *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* 2020. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yusuf-seyhoglu-seyh-baba-yusuf.

Taşköprülüzâde, Ahmed Efendi. *Eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye.* Düzenleyen: Derya Örs. Çeviren Muhammet Hekimoğlu. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.

Taşköprüzâde. *Osmanlı Bilginleri.* Çeviren Muharrem Tan. İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.

Turan, Şerafettin. «Kemalpaşazâde.» *TDV İslâm Ansiklopedisi.* 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/kemalpasazade#1.

Uzun, Mustafa İsmet. «Envârü'l-âşıkîn.» *TDV İslâm Ansiklopedisi.* 1995. https://islamansiklopedisi.org.tr/envarul-asikin.

Yavuz, Yusuf Şevki. *Taşköprizâde Ahmed Efendi.* 2011. https://islamansiklopedisi.org.tr/taskoprizade-ahmed-efendi.